

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Історичний факультет

Кафедра історії Східної Європи

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до дипломної роботи

бакалавра

**на тему: «Національне питання в римо-католицьких громадах України
(1991-2022 рр.)»**

Виконав: студент IV курсу

денної форми навчання

напряму підготовки (спеціальності)

032 «історія та археологія»

Гальцева Артура Михайловича

Керівник: к.і.н., доц.

Павло Вікторович Єремєєв

Рецензент: к.і.н., доц./ д.і.н., проф.

.....П.І.Б.....

Харків – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Розділ 1: Етнічність та національна ідентичність в римо-католицьких громадах України 1991-2022 рр.	18
1.1 Етнічний склад вірян та духовенства в різних регіонах України	18
1.2 Формування української ідентичності в римо-католицьких громадах	31
1.3 Етнічні риси у церковному інтер'єрі римо-католицьких храмів України	37
Розділ 2: Мовна політика та комунікація в римо-католицьких громадах України 1991-2022 рр.	46
2.1 Особливості богослужбової мови в різних регіонах України	46
2.2 Мовна політика в медійному просторі римо-католицької церкви України	56
2.3 Міжконфесійний діалог та мовне питання	63
ВИСНОВКИ	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	72
ДОДАТКИ	84

ВСТУП

Актуальність дослідження національного питання в римо-католицьких громадах України у 1991-2022 роках обумовлена важливістю релігійного життя в контексті міжконфесійних і міжнаціональних відносин, що впливають на суспільну інтеграцію та культурне різноманіття країни. Дослідження сприяє глибшому розумінню формування української ідентичності серед католиків, зокрема тих, хто належить до різних етнічних груп, і дозволяє побачити, як римо-католицька церква адаптувалася до нових суспільно-політичних умов, підтримуючи єдність вірян в умовах культурної та етнічної різноманітності.

Діяльність римо-католицької церкви в Україні виходить далеко за межі суто релігійної сфери і має суттєвий вплив на соціальне та культурне життя етнічних спільнот. У період незалежності вона стала важливим учасником у створенні мережі освітніх і культурних установ, які зберігають національні традиції та сприяють міжкультурному діалогу. Це підсилює актуальність теми, оскільки римо-католицька церква не лише задовольняє релігійні потреби вірян, а й підтримує соціальну згуртованість у багатонаціональному середовищі.

Особливий інтерес становить мовна політика римо-католицької церкви, яка прагне зберегти баланс між потребами різних етнічних груп і загальнодержавною тенденцією до українізації. Це питання є актуальним в умовах національної інтеграції та збереження культурного різноманіття, що стоїть перед сучасною Україною. Дослідження мовної політики дозволяє побачити, як церква враховує етнокультурні особливості вірян, поєднуючи їхні мовні й національні потреби з прагненням до єдності та зміцнення української ідентичності.

Крім того, важливим аспектом є дослідження впливу цифровізації на життя римо-католицьких громад, які дедалі активніше використовують онлайн-ресурси та соціальні мережі для підтримки комунікації з парафіянами. Це дозволяє не лише адаптувати релігійне життя до сучасних умов, а й сприяє інтеграції та залученню молоді, що має велике значення в умовах глобалізації. У цьому контексті актуальність дослідження зростає, оскільки воно сприяє розумінню ролі римо-католицької церкви у підтримці етнокультурного розмаїття та зміцненні громадянського суспільства через релігійний та культурний діалог, особливо в регіонах з багатонаціональним складом.

Об'єктом дослідження виступають римо-католицькі громади України в період 1991-2022 років, їх етнічний склад, культурні особливості та процеси національної самоідентифікації. Дослідження охоплює як окремі парафії, так і загальноцерковні структури, їх взаємодію з різними етнічними групами та вплив на формування національної ідентичності вірян.

Предметом дослідження є процеси формування та розвитку національної ідентичності в римо-католицьких громадах України. Серед основних аспектів можна виділити етнічний склад парафій, особливості богослужбової мови, архітектурні та мистецькі елементи храмів, що відображають національну специфіку громад. Важливим є також вивчення процесу формування української ідентичності серед римо-католиків та її співіснування з традиційними етнічними ідентичностями парафіян.

Хронологічні межі дослідження визначаються наступним чином. Нижньою межею дослідження є 1991 рік — час проголошення незалежності України, коли розпочався новий етап у розвитку римо-католицьких громад, позначений відродженням церковних структур та активізацією релігійного життя різних етнічних спільнот. Відновлення релігійних практик після

десятиліть атеїстичної політики Радянського Союзу сприяло зміцненню релігійної та етнічної ідентичності серед вірян, зокрема представників польської, угорської, німецької та української національностей.

Верхньою хронологічною межею визначено 2022 рік, що дозволяє охопити досить тривалий період розвитку римо-католицьких громад у незалежній Україні, включаючи сучасні процеси трансформації національної ідентичності на тлі нових соціально-політичних викликів, зокрема через російську агресію. Останні події, пов'язані з повномасштабною російською агресією, змушують українські римо-католицькі громади переосмислити своє місце в суспільстві, сприяють національній консолідації та зміні етнічних акцентів, що відбувається в межах загальноукраїнського прагнення до збереження національної ідентичності. Втім, ці процеси заслуговують на окреме дослідження.

Хоча дане дослідження присвячене римо-католицьким громадам незалежної України, для розуміння передумов формування етнічного складу римо-католицьких громад важливо звернутися до більш раннього періоду, що охоплює ХХ століття, коли Римо-Католицька Церква активно діяла на теренах сучасної України. Особливе значення має період міжвоєнного часу, коли чисельність і діяльність римо-католицьких громад були значними, зокрема на Західній Україні, що перебувала під польським контролем. Це дає змогу виявити витoki етнічної різноманітності римо-католицьких громад і зрозуміти їхню роль у підтримці національної ідентичності серед католиків різних національностей, а також дослідити вплив історичних умов на збереження релігійної самобутності в Україні.

Територіальні межі дослідження охоплюють усю територію України в її міжнародно визнаних кордонах. Основний фокус приділяється регіонам, де римо-католицькі громади мають глибоке історичне коріння та історично

відігравали значну роль у культурному і релігійному житті країни. Західна Україна, зокрема Галичина, Волинь і Закарпаття, є регіонами, де римо-католицька церква особливо укорінена. Львів, будучи одним з ключових центрів римо-католицької культури, має багатовікову традицію католицизму і відзначається наявністю значних архітектурних та культурних пам'яток, що символізують історичний вплив католицької громади на розвиток міста та регіону.

Луцьк та Житомир теж мають давні римо-католицькі традиції, які розвивалися через тісний зв'язок з польськими спільнотами, що значно впливало на місцеву релігійну ідентичність та культурний ландшафт. У Чернівцях, розташованих на кордоні різних культурних ареалів, католицька громада також стала важливим елементом, забезпечуючи збереження багатонаціонального релігійного простору, що формувався на цих землях протягом століть.

Київ, як столиця України і важливий релігійний центр, символізує інтеграцію римо-католицької церкви в більш широкий контекст українського суспільства та сприяє утвердженню релігійної різноманітності в країні. У Харкові, де католицька громада невелика, церква виступає осередком культурної пам'яті і важливою складовою релігійного життя в регіоні, демонструючи, що католицизм є не лише західним феноменом в Україні.

Історіографічна база дослідження представлена широким спектром наукових праць, що охоплюють історію релігій, етнорелігійну проблематику, специфіку діяльності Римо-католицької церкви та її вплив на формування національної ідентичності в Україні. Ці праці можна умовно розділити на кілька тематичних груп, кожна з яких робить внесок у розуміння складної структури релігійного життя українського суспільства в контексті його історичних, культурних та соціальних змін.

До першої групи належать фундаментальні праці з історії релігії в Україні, які створюють міцну базу для розуміння релігійних процесів у соціокультурному та історичному контексті країни. Основою цієї групи є десяти томне видання «Історія релігії в Україні» під редакцією А. Колодного¹, що охоплює етапи становлення релігійних конфесій та їхню роль в українському суспільстві. Доповнює цю групу монографія А. С. Ковальчука «Географія релігій в Україні»², яка досліджує територіальне поширення різних конфесій, аналізуючи вплив природних і соціокультурних чинників на розвиток релігійних громад. Разом ці праці допомагають глибше зрозуміти, як історичні та географічні умови формували релігійну різноманітність України.

Друга група представлена дослідженнями, присвяченими безпосередньо Римо-католицькій церкві в Україні. Особливу цінність має монографія О. П. Ворона «Становлення та функціонування Римо-католицької церкви в незалежній Україні (1991–2016 роки)»³, яка детально висвітлює сучасний період розвитку РКЦ, охоплюючи питання взаємодії з іншими конфесіями, проблеми соціальної адаптації та впливу на суспільне життя. Важливою є також праця Дідьє Ранс «Католики України: Одна країна, одна Церква, одне послання»⁴ (пер. з фр. «Catholiques d'Ukraine: Un pays, une Église, un message»), що пропонує погляд закордонного дослідника на українське католицтво, зосереджуючи увагу на його унікальності в багатонаціональному українському середовищі. Комплексну панораму розвитку Церкви репрезентує колективна праця «Римо-католицька церква в

---

¹ Історія релігії в Україні, ред //А. Колодний, П. Яроцький. Київ: Т-во «Знання», КОО, 1999. - 735 с.

² Ковальчук А. С. Географія релігії в Україні: монографія //Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. - 308 с.

³ Ворон О.П. Становлення та функціонування Римо-католицької церкви в незалежній Україні (1991-2016 роки) : монографія / Оксана Ворон, Олена Ворон; М-во освіти і науки України, Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. – Київ: Центр учбової літератури, 2018. – 199 с.

⁴ Rance D. Catholiques d'Ukraine: un pays, une Église, un message. – Artège Editions, 2022.

Україні: історія та сучасність»⁵ (пер. з англ. «Roman Catholic Church in Ukraine: History and Modern Times») за редакцією Кшиштофа Реймана та Олексія Сухого, що дозволяє поєднати історичний і сучасний виміри.

Третю групу складають дослідження з етнорелігійної проблематики, які розглядають роль релігії в збереженні національної ідентичності. Тут варто відзначити працю О. В. Шуби «Релігія в етнонаціональному розвитку України»⁶ та колективну монографію «Релігійні ідентичності в їх сутності і конфесійних виявах: український контекст»⁷ за редакцією А. Колодного, Л. Филипович та А. Арістової. Дослідження Романа Романцова «Євреї на тлі демографічної статистики Львова 1918–1939 років»⁸ (пер. з пол. «Żydzi na tle statystyk demograficznych Lwowa 1918–1939») дозволяє простежити етноконфесійну динаміку у Львові, що особливо важливо в контексті дослідження багатонаціонального складу римо-католицьких громад на цих теренах. Цінними є також праці польських авторів, зокрема К. Галгас⁹, яка розглядає польську меншину в Житомирському регіоні, а також А. Крохмаль¹⁰, що досліджує міжконфесійні взаємини між латинським і греко-католицьким духовенством у Перемишльській дієцезії.

Окрему підгрупу становлять дослідження, присвячені культурно-архітектурному виміру присутності Церкви. До них належать

⁵ Krzysztof Rejman, Oleksiy Sukhyu. Roman Catholic Church in Ukraine: history and modern times // Rzeszów: Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, 2020.

⁶ Шуба О. В. Релігія в етнонаціональному розвитку України (політологічний аналіз) // К.: Криниця. – 1999. – Т. 324. – С. 95.

⁷ Релігійні ідентичності в їх сутності і конфесійних виявах: український контекст / Под ред. Анатолія Колодного, Людмили Филипович, Алли Арістової. УАР, 2021. – С. 348.

⁸ Romantsov R. Żydzi na tle statystyk demograficznych Lwowa 1918-1939 // Studia Żydowskie. Almanach. – 2012. – Т. 2. – №. 2. – С. 105-136.

⁹ Hałgas K. Minorities in Ukraine: the case of the Polish minority in the Zhytomyr region // Politeja. – 2008. – № 10/2. – С. 67–78.

¹⁰ Krochmal A. Konflikt czy współpraca?: relacje między duchowieństwem łacińskim i grekokatolickim w diecezji przemyskiej w latach 1918-1939. – Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, 2001.

праці М. Кіби¹¹, О. Мер'є¹², В. Цісарика¹³, Р. Косаревська¹⁴ та А. Дем'янчук¹⁵, які висвітлюють архітектурну спадщину римо-католицьких храмів у Галичині, на Півдні та Сході України, простежуючи зв'язок сакральної архітектури з ідентичністю вірян. Зростаючу актуальність набувають дослідження, що стосуються мови богослужінь та її впливу на релігійну самоідентифікацію. У цьому контексті важливими є праці Я. і О. Горбанюк¹⁶ про українізацію літургії та стаття Н. Пуряєвої¹⁷ про мовну ситуацію в літургійній практиці українських церков.

Водночас важливим аналітичним орієнтиром у сучасному історіографічному полі є праця Оксани Каліщук, яка аналізує дослідження про Римо-католицьку церкву в Україні у другій половині ХХ століття.¹⁸ Авторка окреслює основні тенденції розвитку цієї тематики, зокрема зростання інтересу до регіональних студій, а також нерівномірність висвітлення окремих частин країни. Якщо діяльність Церкви в західноукраїнських областях представлена досить широко, то ситуація на Півдні та Сході залишається менш вивченою, що відкриває можливості для подальших досліджень у цих регіонах. Зазначені спостереження дають підстави розглядати етнонаціональні й мовні процеси в римо-католицьких

¹¹ Кіба М. П. Архітектурно-художні характеристики римсько-католицьких храмів на південній та східній Україні (кінець ХVІІІ – початок ХХ століття): дис. ... канд. архітектури: 18.00.01 / Харківський національний університет будівництва та архітектури. – Харків, 2004.

¹² Мер'є О. Архітектура дерев'яних римо-католицьких храмів Галичини другої половини ХVІІ – першої половини ХХ століть // Дух і Літера. – 2011. – № 23. – С. 127–142.

¹³ Цісарик В. Львівська школа монументальної скульптури другої половини ХХ ст. // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв — 2006. — № 9. — С. 98.

¹⁴ Косаревська Р. О. Сакральна архітектура як відображення духовної та національної ідентичності в українській культурі // Філософія та управління. – 2025. – № 1(5). – С. 59–65.

¹⁵ Demianchuk A. et al. Analysis of scientific research on the sacred art of the Roman Catholic Church in Ukrainian territories // Salud, Ciencia y Tecnología-Serie de Conferencias. – 2024. – Т. 3. – С. 1234.

¹⁶ Gorbaniuk J., Gorbaniuk O. The implications of Ukrainization of liturgy for religious identity of Catholics of Latin rite in Ukraine // Space–Society–Economy. – 2005. – №. 7. – С. 90-104.

¹⁷ Пуряєва Н. Українська мова в літургійній практиці українських церков // Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія». – 2018. – №. 42. – С. 128-146.

¹⁸ Каліщук О. Римо-католицька церква в Україні у другій половині ХХ ст. у сучасному історіографічному дискурсі: регіональний зріз // Літопис Волині. – 2023. – № 29. – С. 58–63.

громадах Центральної, Південної та Східної України як окремий аспект, що потребує уточнення та аналізу на основі нових джерел і підходів.

Попри значну кількість джерел, варто відзначити певні прогалини в історіографії досліджуваної теми. Зокрема, відчувається брак спеціалізованих досліджень щодо впливу цифровізації на розвиток РКЦ в Україні, що набуває особливого значення в контексті сучасного інформаційного суспільства. Недостатньо висвітлено питання міжконфесійної взаємодії на локальному рівні, що могло б сприяти кращому розумінню співіснування різних конфесій у багатонаціональному середовищі. Також бракує компаративних досліджень, які б порівнювали досвід розвитку РКЦ в Україні з іншими країнами Східної Європи, що дозволило б оцінити специфіку українського контексту та виявити спільні тенденції й унікальні риси католицьких громад.

Джерельна база дослідження охоплює аналітичні матеріали, соціологічні звіти, періодичні та інтернет-ресурси, архівні документи, а також матеріали з цифрових платформ, які є безпосереднім емпіричним підґрунтям для аналізу сучасного стану та історичної динаміки РКЦ в Україні.

Аналітичні матеріали та соціологічні дослідження становлять окрему групу, що дозволяє осмислити сучасні тенденції в релігійній сфері. Звіти Центру Разумкова, зокрема «Релігія і влада в Україні: проблема взаємовідносин» (2010) та «Війна і церква. Церковно-релігійна ситуація в Україні» (2022)¹⁹, містять актуальні статистичні дані й аналітичні висновки, які є важливими для розуміння сучасного стану та викликів, з якими стикається РКЦ в Україні. Також важливими є статистичні звіти Міністерства культури та інформаційної політики, що фіксують кількісну динаміку релігійних організацій, зокрема римо-католицьких парафій.

---

¹⁹ Ю.Якименко, А.Биченко, М.Міщенко, Л.Шангіна. Війна і церква. Церковно-релігійна ситуація в Україні (інформаційні матеріали) // Київ: Razumkov Centre, 2022.

До джерел належать також архівні документи – метричні книги, акти хрещення, конфірмацій і шлюбів, які зберігаються в місцевих римо-католицьких парафіях, зокрема в Одесі²⁰, а також у цифрових копіях з онлайн-архівів, таких як електронний архів метричних книг римсько-католицької громади Харкова²¹. Ці матеріали дають змогу реконструювати демографічні характеристики римо-католицьких громад та простежити динаміку їх змін у різні історичні періоди.

Вагомий корпус джерел утворюють публікації у періодичних та інтернет-виданнях: Релігійно-інформаційна служба України (РІСУ)²², CREDO²³, Католицький Медіа-Центр²⁴, Vatican News²⁵, Радіо Марія²⁶, Zbruc²⁷, а також сайти Львівської²⁸, Київсько-Житомирської²⁹, Мукачівської дієцезій³⁰. Ці ресурси дозволяють дослідити реакцію Церкви на суспільні виклики, трансформації в структурі комунікації, а також сприйняття Церкви в публічному дискурсі. До цього кола належать і тематичні публікації про культурні ініціативи, взаємодію з владою, участь у суспільних подіях, таких як Євромайдан чи російсько-українська війна.

Окрему увагу приділено аналізу діяльності Церкви в цифровому середовищі, зокрема на платформах Facebook та YouTube, де активно функціонують парафіяльні сторінки та транслюються богослужіння. До прикладів належать сторінки кафедральних соборів у Львові, Одесі, Дніпрі,

²⁰ Державний архів Одеської області (ДАОО). Ф. 628, оп. 3, спр. 17 – Метричні книги римо-католицьких парафій м. Одеса, сіл Мангейм і Северинівка Херсонської губернії: записи про народжених і охрещених. 1814–1878 рр. – 5 од. 3б.

²¹ Именной указатель к книгам Харьковского римско-католического костела (рождение) за 1898 -1919 гг. URL: <https://www.larchive-online.com/archive/kharkov-1> (дата звернення: 25.04.2024).

²² Релігійно-інформаційна служба України URL: <https://risu.ua> (дата звернення: 10.03.2025).

²³ CREDO URL: <https://credo.pro> (дата звернення: 10.03.2025).

²⁴ Католицький медіа центр URL: <http://kmc.media> (дата звернення: 10.03.2025).

²⁵ Vatican News URL: <https://www.vaticannews.va/en.html> (дата звернення: 10.03.2025).

²⁶ Радіо Марія URL: <https://radiomaria.org.ua> (дата звернення: 10.03.2025).

²⁷ Zbruc URL: <https://zbruc.eu/taxonomy/term/5294> (дата звернення: 10.03.2025).

²⁸ Львівська архідієцезія РКЦУ URL: <https://www.rkc.lviv.ua> (дата звернення: 12.03.2025).

²⁹ Київсько-Житомирська дієцезія URL: <https://kzd.org.ua> (дата звернення: 12.03.2025).

³⁰ Мукачівська дієцезія РКЦУ URL: <https://munkacs-diocese.org/ua/> (дата звернення: 12.03.2025).

Харкові, а також прями трансляції з парафіяльного життя. У дослідженні враховано як зміст і форму представленої контенту, так і ступінь залученості аудиторії, а також тенденції до зменшення або зростання інтернет-присутності.

Мета роботи — з'ясувати, у який спосіб в житті римо-католицьких громад України актуалізується національне питання, визначити основні тенденції формування й трансформації етнічної та конфесійної ідентичності вірян, а також дослідити вплив мовної політики на розвиток цих релігійних спільнот.

Для досягнення поставленої мети передбачається вирішення таких **завдань**:

1. Дослідити етнічний склад вірян та духовенства римсько-католицьких громад України, проаналізувати динаміку його змін упродовж досліджуваного періоду у різних регіонах країни.
2. Проаналізувати особливості церковного інтер'єру римсько-католицьких храмів України, що відображають етнокультурну специфіку громад та їхні трансформації протягом досліджуваного періоду.
3. Схарактеризувати роль екуменічного руху у формуванні та трансформації етнічної і конфесійної ідентичності українських римо-католиків, його вплив на міжконфесійний діалог та вирішення національного питання.
4. Вивчити особливості богослужбової мови в римсько-католицьких громадах України, дослідити стратегії подолання спадку польської усної традиції та процес впровадження української мови у літургійну практику.

5. Дослідити мовну політику римсько-католицьких громад України в інтернет-ресурсах, друкованих виданнях та інших медійних платформах, її роль у формуванні української ідентичності парафій.
6. Проаналізувати регіональні особливості вирішення національного питання в римсько-католицьких громадах різних областей України, визначити спільні тенденції та відмінності.
7. Узагальнити результати дослідження та сформулювати висновки щодо особливостей національного питання в житті римсько-католицьких громад України протягом 1991-2022 років.

Методологія цього дослідження ґрунтується на комплексному підході, що поєднує класичні методи історичного дослідження з сучасними міждисциплінарними підходами для всебічного вивчення національного питання в релігійних громадах. Центральним методологічним принципом, на якому базується дослідження, є принцип історизму, що передбачає розгляд національних процесів у релігійному середовищі в їх розвитку, з урахуванням конкретного історичного контексту, динаміки соціокультурних змін та взаємодії з ширшими суспільними трансформаціями.

В основу дослідження покладено історико-генетичний метод, який дозволяє простежити еволюцію національного питання в релігійних громадах протягом досліджуваного періоду. За допомогою цього методу досліджуються процеси формування та розвитку етнічних громад у межах релігійних спільнот, виявляються ключові етапи трансформації національної самоідентифікації вірян та встановлюються причинно-наслідкові зв'язки між історичними подіями та змінами у національному складі громад.

Історико-порівняльний метод використовується для проведення компаративного аналізу різних етнічних груп у межах релігійних громад. Це дає можливість виявити спільні та відмінні риси у релігійних практиках

різних етнічних груп, порівняти особливості їх адаптації до релігійного життя та проаналізувати специфіку міжетнічної взаємодії в рамках релігійних громад.

Важливим компонентом дослідження є статистичний аналіз демографічного складу парафій, який включає обробку кількісних даних щодо етнічного складу релігійних громад та аналіз динаміки змін національного складу парафій. Статистичні дані дозволяють виявити кореляції між етнічною приналежністю та релігійною активністю, а також створити моделі для прогнозування демографічних тенденцій.

Дослідження базується на глибокому аналізі різноманітних документальних джерел, включаючи матеріали церковного діловодства, метричні книги, парафіяльні записи та офіційну документацію релігійних установ. Окрема увага приділяється аналізу медійних матеріалів, що висвітлюють національне питання, та особистих документів священнослужителів і парафіян.

Для вивчення сучасного стану громад застосовується метод включеного спостереження, що передбачає безпосередню участь у релігійних обрядах різних етнічних спільнот і спостереження за міжетнічною взаємодією в релігійному середовищі. Це дозволяє не лише зафіксувати особливості релігійних практик та механізми збереження національної ідентичності, а й, завдяки феноменологічному підходу, дослідити внутрішній досвід віри, символіку та релігійні уявлення, крізь призму етнічної належності. Такий поєднаний підхід дає змогу глибше зрозуміти, як національна ідентичність інтегрується в релігійне життя та формує переживання сакрального.

У межах польового етапу дослідження було здійснено відвідування кількох римсько-католицьких храмів у різних регіонах України, зокрема Львівського та Харківського катедральних соборів, а також парафіяльних

храмів у Луцьку, Чернівцях, Києві (кафедральний собор святого Олександра), Одесі (кафедральний собор Успіння Пресвятої Діви Марії) та Мукачеві (костел святого Мартина). Це дозволило охопити релігійні громади з різним історичним досвідом, етноконфесійною структурою та географічним контекстом, що стало важливою емпіричною основою для подальшого аналізу.

Системний підхід дозволяє розглядати національне питання в релігійних громадах як комплексне явище, аналізуючи взаємозв'язки між релігійними та етнічними аспектами громадського життя та вивчаючи вплив зовнішніх факторів на національно-релігійні процеси. Це дає можливість розглядати релігійні громади як складові ширшої соціокультурної системи та досліджувати системні зв'язки між різними рівнями релігійної організації.

Таким чином, методологія даного дослідження представляє собою комплексний підхід, що поєднує різноманітні методи та інструменти наукового пізнання. Це дозволяє всебічно дослідити національне питання в релігійних громадах, враховуючи як історичний контекст, так і сучасні реалії, забезпечуючи об'єктивність та науковість отриманих результатів.

Наукова новизна цієї роботи полягає в комплексному аналізі національного питання в римо-католицьких громадах України періоду незалежності, що охоплює як етнічні, так і мовні аспекти. Уперше здійснено системне вивчення процесів формування української ідентичності в контексті традиційних етнічних громад римо-католиків, із залученням соціологічних і статистичних методів. Дослідження розкриває трансформацію етнічного складу цих громад у період 1991–2022 років, акцентуючи на спільних і відмінних рисах співіснування різних етнічних груп у межах парафій.

Особливу увагу приділено мовній політиці церкви, її значенню для національної самоідентифікації вірян, а також типології мовних практик у

богослужбовій діяльності в різних регіонах України. У роботі вперше розроблено періодизацію процесу формування української ідентичності в римо-католицьких громадах, що дозволяє простежити вплив історичних і соціокультурних умов на зміну ідентифікаційних моделей.

Додатково удосконалено методику дослідження етноконфесійних процесів через поєднання кількісних і якісних підходів, що сприяє кращому розумінню впливу релігійного фактора на збереження етнічної ідентичності. Розширено систему класифікації форм міжетнічної взаємодії в релігійних громадах, зокрема в контексті адаптації традиційних релігійних практик до сучасних умов.

Розвиток отримали дослідження цифровізації релігійного життя, яка істотно впливає як на збереження етнокультурної специфіки громад, так і на їхню інтеграцію в сучасне суспільство. Зокрема, було проаналізовано використання римо-католицькими громадами соціальних мереж та інтернет-ресурсів для підтримки зв'язку з парафіянами, популяризації релігійних цінностей і збереження культурних традицій. Особливу увагу приділено тому, як онлайн-платформи, такі як Facebook, YouTube та офіційні сайти парафій, слугують засобом адаптації релігійного життя до умов сучасного інформаційного суспільства.

Апробація результатів дослідження відбулася у формі наукової доповіді автора на 42-й Міжнародній краєзнавчій конференції молодих учених «Традиції та актуальні завдання краєзнавства в Україні (до 220-річчя заснування Каразінського університету)», що проходила в онлайн-форматі на базі Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна 29 листопада 2024 р.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури, а також додатків.

Розділ 1: Етнічність та національна ідентичність в римо-католицьких громадах України 1991-2022 рр.

1.1 Етнічний склад вірян та духовенства в різних регіонах України

Римо-католицька церква в Україні після 1991 р. об'єднує близько 1,5 млн вірян (станом на 2021 р.),³¹ що становить орієнтовно від одного до двох відсотків залежно від включених регіонів та методики обліку. Етнічний склад цих вірян історично різноманітний і залежить від регіону. При цьому варто зазначити, що визначення етнічного складу вірян є складним завданням через обмежену доступність статистичних даних після 1991 року. Проте метричний аналіз парафіяльних прізвищ, що охоплюють період до 1919 року, дозволяє окреслити загальні тенденції формування релігійних громад, відображаючи їхню етнічну структуру, яка суттєво вплинула на подальший розвиток у ХХ столітті. Водночас відсутність систематичних переписів ускладнює точне визначення змін у складі вірян, однак наявні джерела дають змогу простежити історичну динаміку цих процесів.

Традиційно латинський обряд на українських землях сповідували переважно представники польської національної спільноти. Це підтверджується, зокрема, тим, що серед вірян Собору Успіння Пресвятої Діви Марії в Харкові³² значну частку становлять особи з польськими прізвищами (Буяк, Валевиц, Бернатович, Войцеховський), що свідчить про вагомий вплив польської діаспори на релігійне життя регіону.

Важливо відзначити, що католицька традиція в польській громаді збереглася навіть попри репресії радянського періоду та депортації. Варто зазначити, що у радянські часи значна частина католиків польського

---

³¹ Центр Разумкова. Релігія і влада в Україні: проблеми взаємовідносин [Електронний ресурс] / Результати соціологічного дослідження. – Київ: Центр Разумкова, 2022. – С. 56 – Режим доступу: https://razumkov.org.ua/images/2023/02/13/2022_Religiya_SITE.pdf, вільний: (дата звернення: 18.03.2025).

³² Именной указатель к книгам Харьковского римско-католического костела (рождение) за 1898 -1919 гг. URL: <https://www.larchive-online.com/archive/kharkov-1> (дата звернення: 25.04.2024).

походження зазнала русифікації, що вплинуло й на мовну практику громади. Наприклад, у Харкові частина вірян до початку ХХ століття вже втратила володіння польською мовою, унаслідок чого богослужіння могли звершуватися російською, що відповідало трансформації мовної ситуації та новим реаліям релігійного життя громади. Попри це, католицька ідентичність залишалася важливим елементом їхньої культурної спадщини.³³

Подібна ситуація простежується і в Одеській римо-католицькій громаді. Аналіз метричних книг, що містять записи про римо-католицькі парафіяльні церкви Одеси, Мангейму та Северинівки Херсонської губернії за 1814–1878 роки, засвідчує значну присутність польських прізвищ серед вірян.³⁴ У списках парафіян зустрічаються такі прізвища, як Домбровський, Яновський, Ковальський, Міхальський, що підтверджує домінування польського етнічного елемента в релігійному житті католицьких громад півдня України.

Окрім того, ці документи свідчать про ширшу етнічну складову католицької громади регіону. Значну частину вірян становили німці, що мігрували до Південної України впродовж ХІХ століття, засновуючи численні колонії, серед яких Мангейм та інші поселення Херсонської губернії. У метричних записах зафіксовано такі прізвища, як Краус, Шнайдер, Вайс, Мюллер, що свідчить про їхню активну участь у парафіяльному житті. Німецькі католики, хоча й зберігали власну мовну та культурну ідентичність, часто взаємодіяли з польською громадою, зокрема через змішані шлюби.

Це стосується також й римо-католицької громади в Харкові, де історично були присутні німці, які з кінця ХVІІІ століття колонізували

---

³³ Olszański T. A. Kresy zachodnie. Miejsce Galicji Wschodniej i Wołynia w państwie ukraińskim. – OSW Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia, 2013.

³⁴ Державний архів Одеської області (ДАОО). Ф. 628, оп. 3, спр. 17 – Метричні книги римо-католицьких парафій м. Одеса, сіл Мангейм і Северинівка Херсонської губернії: записи про народжених і охрещених. 1814–1878 рр. – 5 од. зб.

південні та східні регіони. Прізвища на кшталт Вагнер, Вітте, Бауер, Вольф засвідчують внесок німецької громади у розвиток харківських парафій.³⁵ Значна частина католиків німецького походження зазнала депортацій у період Другої світової війни та після неї, що суттєво зменшило їхню чисельність в Україні. Це певною мірою повпливало на розвиток католицьких громад у великих містах.

Слід зазначити, що міграційні процеси впливали не лише на римо-католиків, а й на лютеранські спільноти. Німецька діаспора, залежно від конфесійної приналежності регіону свого походження—католицького чи протестантського,—спричинила розвиток та урізноманітнення релігійного життя в Україні. Водночас, депортаційні процеси сприяли трансформації етнічного складу населення, що зумовило інтеграцію місцевих жителів у новостворені релігійні громади.³⁶

У деяких випадках традиція могла не передаватися, і тому окремі протестантські деномінації не отримали належного розвитку, як-от меноніти та інші. У певних ситуаціях вони «не приживалися» через соціально-політичні обставини, культурні відмінності або асиміляційні процеси. Зокрема, обмеженість інституційної підтримки, репресивна політика держави та відсутність сприятливих умов для збереження релігійної ідентичності унеможлилювали сталий розвиток окремих протестантських громад.

Крім того, певні протестантські течії, такі як меноніти, нерідко функціонували в ізоляції від ширшого соціального середовища, що ускладнювало їхню адаптацію до змінних історичних і демографічних умов.

---

³⁵ Именной указатель к книгам Харьковского римско-католического костела (рождение) за 1898 -1919 гг. URL: <https://www.1archive-online.com/archive/kharkov-1> (дата звернення: 25.04.2024).

³⁶ Немецкая евангелическо-лютеранская община г. Харкова: Очерк Истории \ Иван Сергеев, Володимир Вардашко, Ольга Савченко. — X: Оригинал, 2003. — 48 с.

Масові депортації, репресії та колективізація в радянський період призвели до згортання діяльності багатьох таких спільнот або їхнього поступового зникнення.³⁷

Попри це, інші протестантські конфесії, зокрема лютерани та баптисти, а також католики, продемонстрували значно більшу стійкість, пристосовуючись до нових умов і знаходячи можливості для відродження своєї релігійної практики навіть у періоди жорстких обмежень. Їхня здатність до адаптації значною мірою пояснюється відкритішою взаємодією із соціумом, більшою інтеграцією в культурне й політичне життя та розвиненою мережею підтримки, що дозволяло зберігати релігійні традиції навіть у несприятливих умовах.

Окрім німців, з іншого боку, варто згадати і про нечисленних, але помітних представників інших етнічних груп. Серед католицьких вірян траплялися євреї (Бергман, Альтшуллер), вірмени (Аганянц), французи (Вівіан), італійці (Річчі) та литовці (Акмени). Подібна етнічна строкатість була характерною не лише для Харківської, а й для Одеської католицької громади. В обох випадках католицизм слугував своєрідним містком між представниками різних національностей, які оселялися у цих багатонаціональних містах.

На Галичині та Волині склалися найбільші римо-католицькі громади, їх активна діяльність відома з від кінця XIII століття, коли на ці території прибули перші монаші ордени, такі як домініканці та францисканці.³⁸ Особливу роль відігравала польська шляхта у поширенні католицизму, активно сприяючи будівництву храмів, монастирів та утвердженню

---

³⁷ Історія німців України. Матеріали всеукраїнської наукової конференції. – К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2017. – 152с.

³⁸Римо-Католицька Церква в Україні // Релігійно-інформаційна служба України URL: https://risu.ua/rimo-katolicka-cerkva-v-ukrajini_n55398 (дата звернення: 23.02.2025).

католицьких освітніх установ. Вже у XVIII–XIX століттях католицизм став основною релігією значної частини міського населення, особливо у Львові, Перемишлі, Кам'янці-Подільському та інших великих осередках, де католицьке духовенство та світська еліта відігравали провідну роль у суспільному житті.³⁹ На тлі процесів, де поляки почали складати основу римо-католицьких громад сформувалася специфічна група римо-католиків, відома як «латинники».

У XIX столітті в Галичині «латинниками» називали українськомовних селян, що сповідували римо-католицизм, але не асоціювали себе з польською національністю. Їхня присутність не вписувалася в панівну схему національної ідентичності регіону, де греко-католики традиційно вважалися русинами (українцями), а римо-католики – поляками. Це явище стало об'єктом дискусій серед національних діячів та інтелігенції, таких як Володимир Барвінський, Юліан Бачинський, Володимир Охримович, які намагалися визначити справжню етнічну приналежність латинників та їхнє ставлення до українського національного руху.⁴⁰

Значна частина українців-греко-католиків сприймала римо-католицьку церкву як польський елемент, що впливав на етнічні відносини у регіоні, адже зміна конфесійної приналежності нерідко супроводжувалася переходом до польської культури та ідентичності. Римо-католицьке духовенство, підтримане польською адміністрацією та шляхтою, використовувало цей фактор для посилення польського впливу, зокрема через підтримку мішаних шлюбів, освітню політику та адміністративний тиск.

---

³⁹ Krochmal A. Konflikt czy współpraca?: relacje między duchowieństwem łacińskim i greckokatolickim w diecezji przemyskiej w latach 1918-1939. – Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, 2001.

⁴⁰ Павлишин О. Дилема ідентичности, або історія про те, як «латинники»(не) стали українцями/поляками (Галичина, середина XIX–перша половина XX ст.) //Ukraina Moderna. – 2014. – Т. 21. – С. 179-218.

Явище латинників виникло внаслідок переходу частини русинського населення до латинського обряду, що часто спричиняло їхню ідентифікаційну невизначеність. Такий перехід відбувався з різних причин: економічних (отримання привілеїв, доступ до роботи в польських структурах), політичних (вплив польської шляхти та австрійської адміністрації), а також соціальних (змішані шлюби, зміна місця проживання). Однак, попри приналежність до римо-католицького обряду, багато латинників зберігали українську мову, побутову культуру та фольклор, що ускладнювало їхню асиміляцію в польське середовище.

Політичні й національні процеси кінця XIX – початку XX століття змусили латинників робити вибір між польською та українською ідентичністю, що сприяло поступовій полонізації або поверненню до греко-католицької церкви.⁴¹ Цей вибір часто був зумовлений локальним контекстом: у районах із сильним польським впливом латинники полонізувалися, у середовищі з активним українським національним рухом – зберігали або відновлювали свою руську (українську) ідентичність. У міжвоєнний період польська влада посилювала асиміляційний тиск, що сприяло зменшенню кількості українців-латинників, хоча в окремих випадках вони чинили спротив ідентифікаційним змінам.

У міжвоєнний період Західна Україна перебувала під польським контролем, що посилювало польський вплив на римо-католицькі громади. Полонізація церковного життя, підтримувана польською владою, призвела до того, що українські римо-католики були витіснені на маргінес. Водночас у селах зберігалися спільноти, які, хоча й залишалися католиками латинського обряду, все ще розмовляли українською і не втратили національної

---

⁴¹ Павлишин О. Дилема ідентичности, або історія про те, як «латинники»(не) стали українцями/поляками (Галичина, середина XIX–перша половина XX ст.) // *Ukraina Moderna*. – 2014. – Т. 21. – С. 179-218.

самосвідомості. Після Другої світової війни й радянської анексії Західної України римо-католицькі громади зазнали значних втрат – польське населення було депортоване, а багато храмів закрито чи передано іншим конфесіям. У 1946 році, після ліквідації Греко-Католицької церкви, частина її вірян змушена була приєднатися до римо-католицизму або перейти в православ'я.⁴²

З відновленням незалежності України римо-католицька церква почала відроджувати свої структури, особливо у Львівській, Тернопільській, Івано-Франківській та Волинській областях. У перші роки незалежності значну частину духовенства становили священики, що прибули з Польщі, оскільки місцевих священиків не вистачало. Згідно з даними 1993 року, у Львівській області з 40 римо-католицьких священиків 29 були приїжджими з Польщі; на Івано-Франківщині з 6 священиків половина була громадянами Польщі, а на Тернопільщині всі 27 ксьондзів також були польськими громадянами. У 1995 році із 306 священиків Львівської архідієцезії 112 були громадянами України, а 194 – іноземцями, з яких 174 – поляками.⁴³

У праці польського дослідника Тадеуша Олеха, присвяченій становищу Римо-католицької церкви в Україні, зазначається, що в суспільній уяві мешканців Галичини та Волині РКЦ нерідко ототожнювалася з польською меншиною, адже «римське католициство – це релігія поляків та осіб польського походження».⁴⁴ За оцінками тих же досліджень, на початку 2000-х у Західній Україні налічувалось від ~45 до 160 тисяч латинників, більшість з яких – етнічні поляки (офіційний польський меншинний перепис 2001 р. давав ~40 тис. поляків у цьому регіоні, ймовірно занижуючи реальну цифру). Це

---

⁴² Olszański T. A. Kresy zachodnie. Miejsce Galicji Wschodniej i Wołynia w państwie ukraińskim. – OSW Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia, 2013, s. 14.

⁴³ Так само.

⁴⁴ Так само.

доводить, що сприйняття римо-католиків як польське населення збереглося і донині.

У Центральній та Північній Україні (Житомирщина, Вінниччина, Київ тощо) історично існували значні осередки польського населення, яке зберегло католицьку віру.⁴⁵ Так, Житомирська область є головним центром польської меншини в Україні, і в Житомирі діє старовинний латинський кафедральний собор. Костели цих регіонів об'єднують нащадків польських переселенців, частково асимільованих: богослужіння там іноді відправлялися російською чи українською, зважаючи на мовні уподобання вірян (див. розд. 2.1).

Особливе місце займає Закарпаття, де латинська церква традиційно об'єднує угорську спільноту. В Закарпатській області в радянські часи проживало близько 150 тис. етнічних угорців, з яких значна частина – римо-католики (приблизно 60 тис., інші переважно реформати).⁴⁶ Угорські католицькі парафії (Мукачівська дієцезія) проводять богослужіння угорською мовою, забезпечуючи збереження рідної мови і культури вірян. Так, римо-католицькі храми в містах Рахів, Хуст, Королево, що на Закарпатті, залишаються «останнім бастионом угорської мови» – адже в цих населених пунктах угорську не викладають у школах з 1940-х, і лише в церкві та сім'ї вона продовжує звучати.

З роками зростала присутність священників-католиків, які були громадянами України, що свідчить про поступову локалізацію Церкви та її все глибшу інтеграцію в українське суспільство. В перші десятиліття після відновлення незалежності значну частину католицького духовенства становили приїжджі священники, переважно з Польщі, — це було наслідком

---

⁴⁵ Hałgas K. Minorities in Ukraine: the case of the Polish minority in the Zhytomyr region // Politeja. – 2008. – № 10/2. – С. 67–78.

⁴⁶ Davis, Nathaniel. The Number of Faithful and Church Extinction in the USSR // Religion in Communist Lands. – 1989. – Vol. 17, No. 4. – С. 334–351. URL: https://biblicalstudies.org.uk/pdf/rc1/17-4_334.pdf, вільний: (дата звернення: 18.03.2025).

радянської політики переслідувань і ліквідації католицьких освітніх установ, коли у радянський період діяльність римо-католицьких семінарій в Україні була повністю припинена, а багато духовних осіб зазнали репресій або вимушено виїхали за кордон; у результаті на момент відновлення незалежності країна не мала достатньої кількості священників для задоволення потреб католицьких громад.⁴⁷

Цю проблему частково вирішили завдяки залученню духовенства з-за кордону. У 1990-х роках на душпастирську службу в Україну прибули десятки священників, переважно з Польщі, а також з Італії, Франції та інших європейських країн. Польські римо-католицькі єпископи та священники відіграли ключову роль у відродженні церковних структур, оскільки мали необхідний досвід організації релігійного життя в умовах демократичного суспільства. Завдяки їхнім зусиллям у 1991–1992 роках було відновлено діяльність традиційних католицьких єпархій (дієцезій) у Києві-Житомирі та Луцьку, а також створено нові адміністративні одиниці, зокрема дієцезії у Харкові та Одесі. Крім того, було відроджено Мукачівську дієцезію на Закарпатті, яка історично мала тісні зв'язки з угорською католицькою традицією.⁴⁸

З часом ситуація почала змінюватися. Все більше служителів були не лише вихідцями з України, а й мали українське етнічне походження. Це особливо помітно у складі духовної ієрархії: сьогодні більшість єпископів-ординаріїв та єпископів-помічників мають українське походження, а серед них значна частина народилася безпосередньо на території України.

---

⁴⁷ "Нам потрібно більше молитися, аніж дивитися на людські думки та слова, і шукати те, що нас єднає" // RISU URL: https://risu.ua/quot-nam-potribno-bilshe-molitisya-anizh-divitisya-na-lyudski-dumki-ta-slova-i-shukati-te-shcho-nas-yednae-quot_n18589 (дата звернення: 17.03.2025).

⁴⁸ Церква розвивалася і потребувала утворення // CREDO URL: <https://credo.pro/2021/01/282883> (дата звернення: 17.03.2025).

Така тенденція демонструє поступове формування національного єпископату, в якому домінують місцеві кадри. Лише окремі представники єпископату походять з Польщі або мають змішане етнічне коріння, що свідчить про збереження традиційного багатонаціонального характеру Церкви, водночас із виразною тенденцією до її «українізації».

Аналогічна динаміка спостерігається і серед єпископів-емеритів, хоча тут історичний фактор відіграє більшу роль. Значна частина представників цього прошарку духовенства отримала священничі свячення ще за часів, коли українське духовенство не було настільки широко представлене у структурі Церкви, тому серед них частіше зустрічаються особи польського або змішаного походження. Наприклад, кардинал Мар'ян Яворський, який обіймав посаду архієпископа Львівського з 1991 по 2008 рік, народився у Львові в польській родині та був висвячений на священника в 1950 році.⁴⁹ Подібним чином, кардинал Владислав Рубін, який служив префектом Конгрегації Східних Церков з 1980 по 1985 рік, народився в Токах (тепер Тернопільська область) у польській сім'ї та був висвячений на священника в 1946 році.⁵⁰

Водночас навіть у цій категорії помітні зміни: дедалі більше єпископів-емеритів мають українське коріння, що відображає загальну тенденцію до поступового переходу керівних позицій у Церкві до місцевих кадрів. Наприклад, єпископ Микола Лучок, уродженець Закарпаття, був призначений єпископом-помічником Мукачівської дієцезії у 2019 році, а згодом став її Апостольським адміністратором.⁵¹ Подібно, єпископ Павло

⁴⁹ Jaworski, card. Marian // The Holy See URL: https://press.vatican.va/content/salastampa/en/documentation/cardinali_biografie/cardinali_bio_jaworski_m.html (дата звернення: 14.03.2025).

⁵⁰ Rubin Władysław // The Cardinals of the Holy Roman Church URL: <https://cardinals.fiu.edu/bios1979.htm#Rubin> (дата звернення: 13.01.2025).

⁵¹ Папа призначив єпископа-помічника для Мукачівської дієцезії РКЦ (доповнено) // Католицький Медіа-Центр URL:

Гончарук, родом з Хмельницької області, очолив Харківсько-Запорізьку дієцезію у 2020 році.⁵² Ці призначення свідчать про прагнення Церкви інтегрувати місцевих священнослужителів у єпископат, що сприяє кращому розумінню та задоволенню духовних потреб вірян.

Однак варто зауважити, що попри загальну тенденцію до зростання кількості українських священників, у низці єпархій іноземне представництво залишається значним. У 1990-х роках, на етапі відновлення церковної структури, іноземці становили більш ніж половину всього духовенства РКЦ в Україні — з 527 священників 267 були громадянами інших держав.⁵³ Це зумовлювалося об'єктивною нестачею місцевих кадрів після тривалого періоду радянських репресій. І хоча з часом частка місцевих священнослужителів зросла, іноземні священники й досі виконують важливу душпастирську працю, нерідко добре інтегрувавшись у місцеві громади та сприяючи збереженню традицій латинського обряду. Також слід враховувати, що значна частина священників-українців латинського обряду має польське етнічне коріння, володіє польською мовою або проходила вишкіл у Польщі, що певною мірою підтримує польськомовну лінію католицького життя в Україні навіть у тих регіонах, де польська меншина вже не є чисельною.⁵⁴

Це пояснюється історичною спадковістю: католицькі родини в Україні традиційно мали польське походження, тому покликання до священства переважно виходили з цього середовища. Лише останніми роками зростає кількість покликань серед українців без польського коріння, що свідчить про

<http://kmc.media/2019/11/11/papa-pryznaczyv-epyskopa-pomichnyka-dlya-mukachivskoyi-diyecziyi-rkc.html> (дата звернення: 22.03.2025).

⁵² Єпископом Харківсько-Запорізької дієцезії стане відомий капелан // CREDO URL:

<https://credo.pro/2020/01/252819> (дата звернення: 22.03.2025).

⁵³ Krzysztof Rejman, Oleksiy Sukhyu. Roman Catholic Church in Ukraine: history and modern times // Rzeszów: Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, 2020. p. 109.

⁵⁴ As Ukraine's Catholic Church responds to war, Polish clergy play key role // National Catholic Reporter URL: <https://www.ncronline.org/news/world/ukraines-catholic-church-responds-war-polish-clergy-play-key-role> (дата звернення: 20.03.2025).

поступове розширення етнічної бази РКЦ та її все більшу національну інтегрованість.

Важливим чинником залишається навчання духовенства, адже воно визначає якісний рівень підготовки священників та їхню здатність відповідати на виклики часу. Оскільки в перші роки незалежності Україна мала обмежені можливості для підготовки кадрів через відсутність розвиненої мережі семінарій, значна частина майбутніх священників здобувала богословську освіту за кордоном, переважно у Польщі та Італії.⁵⁵⁵⁶ Це давало їм не лише міцну теоретичну підготовку та практичні навички пастирського служіння, а й можливість безпосередньо ознайомитися з європейськими традиціями католицизму. Навчання за кордоном сприяло також культурній відкритості духовенства, дозволяючи їм оволодівати кількома європейськими мовами, що виявилось особливо корисним у контексті багатонаціонального складу римо-католицьких громад України.

Однак із розбудовою власних духовних навчальних закладів, таких як Вищі духовні семінарії у Львові, Городку, Ворзелі та інших містах, ситуація поступово змінювалася. Унаслідок цього значна частина семінаристів, яка раніше здобувала священницьку освіту за кордоном, нині проходить повноцінну формацію в межах України. Така внутрішня підготовка не лише забезпечує належний рівень академічного та духовного виховання, але й сприяє кращій адаптації духовенства до соціокультурних особливостей українського релігійного середовища.

Водночас триває співпраця з іноземними католицькими освітніми установами. Філософсько-богословський факультет Українського

---

⁵⁵ Ukrainian Catholics in Rome // OnePeterFive URL: <https://onepeterfive.com/ukrainian-catholics-rome/> (дата звернення: 26.03.2025).

⁵⁶ Theological seminaries // Енциклопедія України в інтернеті URL: <https://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5CT%5CH%5CTheologicalseminaries.htm> (дата звернення: 26.03.2025).

Католицького Університету (УКУ) активно співпрацює з Федерацією католицьких університетів Європи (FUCE), що дозволяє студентам та викладачам брати участь у міжнародних академічних програмах та обмінах. У 2014 році було започатковано українську філію Європейського товариства католицького богослов'я, осердям якої став саме цей факультет.⁵⁷

Такий баланс між внутрішньою підготовкою та міжнародним досвідом дозволяє формувати духовенство, яке, з одного боку, глибоко вкорінене в українську культурну та мовну реальність, краще орієнтується в локальних потребах вірян і здатне ефективно здійснювати душпастирське служіння в різних регіонах країни, а з іншого — зберігає тісний зв'язок із загальноцерковною традицією Католицької Церкви, залишається відкритим до міжкультурного обміну та підтримує єдність із вселенським католицьким простором.

Таким чином, на основі викладеного можна стверджувати, що географічне розміщення та національний склад римо-католицького духовенства в Україні загалом корелюють зі структурою вірян у різних регіонах країни. У західних областях, де традиційно зосереджена найбільша частка польської меншини, значну частину духовенства становлять священники польського походження або українці з польськими родинними коренями. У Закарпатському регіоні, який історично пов'язаний з угорською культурною традицією, душпастирське служіння здійснюють також священнослужителі угорського та словацького походження. У центральних і східних областях країни домінує інтернаціональний склад духовенства, що включає представників як українського, так і польського походження, а також

---

⁵⁷ Філософсько-богословський факультет // Український католицький університет URL: https://wiki.ucu.edu.ua/filosofsko-bohoslovskiyi_fakultet (дата звернення: 11.03.2025).

монахів і священників із різних чернечих орденів, часто — іноземного походження.

1.2 Формування української ідентичності в римо-католицьких громадах

Незалежна Україна створила умови для національно-культурного відродження всіх конфесій. Для римо-католиків, що довгий час ототожнювалися з польською культурою, постала потреба вписатися в нову українську дійсність. Церква усвідомлено робила кроки назустріч формуванню української ідентичності своїх громад. З 1990-х років латинський обряд все ширше запроваджує українську мову в богослужіння (детально в розд. 2.1), що саме по собі стало маркером «українізації» Церкви.

Якщо раніше в багатьох парафіях вся літургія велася польською, то на початку 2000-х вже 63% парафій зіткнулися з питанням вибору мови служби⁵⁸, тобто відбувався перехід на українську чи двомовність. Така мовна трансформація стала символічним виразом поступового утвердження української присутності в житті РКЦ та сприяла переосмисленню її сприйняття виключно як «польського костелу». Як зазначають Януш Горбанюк і Олеся Горбанюк, після проголошення незалежності Церква все активніше підкреслює свою інтегрованість в український суспільний простір, що проявляється не лише у впровадженні української мови в літургійну практику, але й у зміні соціального позиціонування та самоідентифікації вірян, зокрема серед молоді, яка дедалі частіше ототожнює себе як українські римо-католики незалежно від етнічного походження.⁵⁹

Ідеї Жака Марітена, викладені у праці *Integral Humanism* (1936)⁶⁰, допомагають глибше зрозуміти ті зміни, що відбувалися у сфері релігійної

⁵⁸ Gorbaniuk J., Gorbaniuk O. The implications of Ukrainization of liturgy for religious identity of Catholics of Latin rite in Ukraine //Space–Society–Economy. – 2005. – №. 7. – С. 90-104.

⁵⁹ Так само.

⁶⁰ Maritain, Jacques. *Humanisme intégral : problèmes temporels et spirituels d'une nouvelle chrétienté*. Paris : Aubier, 1936, p. 98.

ідентичності римо-католицьких громад України упродовж XX–XXI століть. Зокрема, філософ підкреслював, що християнська ідентичність не повинна зводитися до етнічної приналежності чи культурної традиції окремого народу. Натомість він пропонував бачити її як духовну і культурну платформу, відкриту до синтезу різних національних елементів та спрямовану на формування спільних, універсальних цінностей. На думку Марітена, саме така відкрита модель релігійної ідентичності відповідає завданню Церкви у багатонаціональних суспільствах — не замикатися у межах конкретної етнічної спільноти, а виступати простором діалогу, порозуміння і єдності.

Ці підходи не були безпосередньо джерелом для офіційної пастирської практики в Україні, однак вони дозволяють краще пояснити трансформаційні процеси, які мали місце у римо-католицькому середовищі після здобуття незалежності. Від початкового асоціювання РКЦ переважно з польською культурою, її громади поступово формували відкритішу ідентичність — таку, що включає український культурний простір, визнає багатонаціональний характер церковної спільноти й водночас не відкидає історичних зв'язків з польською, угорською, німецькою та іншими традиціями.

У цьому контексті марітенівське розуміння поєднання національного та наднаціонального у християнстві допомагає побачити, що для українських римо-католиків ідентичність дедалі більше формується не як спадкова належність до певного етносу, а як свідомий вибір — бути частиною церковної спільноти, яка живе у межах української держави, користується українською мовою, бере участь у громадському житті й водночас зберігає пам'ять про свій культурний спадок. Такий розвиток ідентичності не суперечить багатокультурній природі Церкви, а навпаки — реалізує її, у дусі тих ідей, які ще в 1930-х роках обґрунтував Марітен.

У процесі суспільних і культурних змін римо-католицькі громади в Україні поступово переосмислювали свою ідентичність, відходячи від виключно етнічного визначення та розширюючи своє самоусвідомлення в межах українського суспільства. Нові покоління римо-католиків України дедалі більше ідентифікують себе як українці за національністю, зберігаючи католицьку віру предків. Якщо старше покоління польського походження воліло маркувати свою релігійну приналежність етнічно (словами «ми – поляки-католики»), то молодше часто говорить «ми – українці латинського обряду». Соціологічні опитування 2000 р. засвідчили поступове послаблення зв'язку «католик = поляк» у свідомості вірян на сході України, хоча на заході цей стереотип ще був сильним.⁶¹

Цікаво, що парафії, де українська мова богослужінь утвердилася, нерідко приваблюють і вірян-українців, які не мають польського коріння. В деяких містах східної та центральної України з'явилися громади, що складаються з осіб різного етнічного походження (українців, росіян, поляків) і об'єднані спільною католицькою вірою та українською мовою спілкування. Таким чином, формується українська католицька ідентичність, яка не заперечує багатонаціонального спадку, але інтегрує його в український культурно-мовний простір.⁶²

Важливим чинником української ідентичності стало також громадське життя та патріотична позиція католиків. Римо-католицька церква в Україні відкрито підтримувала загальнонаціональні прагнення: від утвердження державної незалежності до захисту гідності людини під час Революції Гідності (2013–2014) та спротиву агресії РФ (2014–2022). Єпископат РКЦ неодноразово виступав із зверненнями українською мовою до народу,

---

⁶¹ Gorbaniuk J., Gorbaniuk O. The implications of Ukrainization of liturgy for religious identity of Catholics of Latin rite in Ukraine //Space–Society–Economy. – 2005. – №. 7. – С. 90-104.

⁶² Так само.

солідаризуючись із Українською Греко-Католицькою Церквою (УГКЦ) та Українською Православною Церквою Київського Патріархату (УПЦ КП), а також із частиною Української Православної Церкви Московського Патріархату (УПЦ МП), яка публічно засудила агресію та підтримала державний суверенітет України.

Слід згадати і роль святого Папи Івана Павла II, поляка за походженням, який під час візиту в Україну (2001 р.)⁶³ особливо наголошував на пошані до української культури та мови у лоні Католицької Церкви. Папа відправляв частину богослужінь українською, вшановував українських мучеників та благословив розвиток як Греко-, так і Римо-Католицької Церкви в Україні як носіїв віри, «дві легені» християнства. Цей візит став потужним імпульсом до піднесення престижу української мови в латинських парафіях і заохотив багатьох вірян-представників нацменшин більш свідомо прийняти українську державність.⁶⁴ Відтак, українізація РКЦ проявилася як природна складова її відродження: на 2020-ті роки всі дієцезії офіційно функціонують українською (у діловодстві, катехизації, більшості богослужінь), виховується нове покоління священників-українців, а сама Церква позиціонує себе як частина української нації.

Наприклад, в Одесі на підтримку мітингувальників до них приїхали священнослужителі РКЦ, щоби разом із ними піднести молитву.⁶⁵ Усе це відбувалося на тлі активної позиції єпископату: Конференція Римсько-Католицьких Єпископів України засудила насильницькі дії, що мали місце на майдані Незалежності у ніч з 29 на 30 листопада 2013 року, та закликала владу невідкладно вжити заходів для досягнення суспільного

---

⁶³ Візит Папи Римського до України // Українська Правда URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2001/07/2/2983037/> (дата звернення: 25.03.2025).

⁶⁴ Так само.

⁶⁵ Євромайдан прийшов в міліцію // Новини Одеси URL: <https://uanews.odessa.ua/politics/2013/11/30/20732.html> (дата звернення: 25.03.2025).

порозуміння й відновлення діалогу.⁶⁶ Водночас із Ватикану прозвучали слова підтримки: Папа Римський Франциск запевнив у своїх молитвах за мир і згоду для «улюбленого українського народу», як зазначалося в листі, надісланому на ім'я Блаженнішого Святослава, очільника УГКЦ.⁶⁷

Разом з тим, після подій військової агресії з боку Російської Федерації, релігійне життя на окупованих територіях, зокрема в Криму та на частині Донбасу, зазнало серйозних утисків. Після початку російської окупації 2014 року релігійні громади, які не підпорядковувалися Російській Православній Церкві, опинилися під тиском: діяльність Римо-Католицької Церкви, протестантських спільнот, мусульманських об'єднань та інших конфесій значно ускладнилася або була повністю припинена. Влада вимагає проходження перереєстрації за російським законодавством, що фактично ставить релігійні організації в залежне становище й унеможливорює вільне здійснення богослужінь.⁶⁸

Однак процес формування української ідентичності не був легким і однозначним. Існувала дилема для частини вірян польського походження: чи не призведе «українізація» до розчинення їхньої власної культурної спадщини? Деякі представники старшої генерації польської громади спершу з обережністю сприймали перехід богослужінь на українську. В інтерв'ю наприкінці 1990-х літні парафіяни питали: «Чи залишилась наша церква католицькою, якщо тепер служба як у православних – українською?». Лунали побоювання, чи це не крок до об'єднання з православ'ям або до відходу від

⁶⁶ Єпископи Римо-Католицької Церкви про події на Євромайдані // Web.Archive URL: <https://web.archive.org/web/20131203024503/http://www.credo-ua.org/2013/12/106538> (дата звернення: 25.03.2025).

⁶⁷ Святіший Отець Франциск висловив свою підтримку українському народові // Інформаційний ресурс української греко-католицької церкви URL: https://web.archive.org/web/20140113000620/http://news.ugcc.org.ua/news/svyatishiy_otets_frantsisk_visloviv_svo_yu_pidtrimku_ukrainskomu_narodovi_68825.html (дата звернення: 25.03.2025).

⁶⁸ United States Commission on International Religious Freedom. Russia's Religious Freedom Violations in Ukraine: Issue Update/ United States Commission on International Religious Freedom. – 2023. – 12 p.

Риму. Проте церковна влада запевнила, що зміна мови – лише засіб для кращого душпастирства, і не зачіпає сутності віри.⁶⁹

Варто згадати Поля Рікера, який у своїй праці «La mémoire, l'histoire, l'oubli» (2000)⁷⁰ наголошував, що ідентичність не є статичною, а формується через пам'ять та історичний досвід. У цьому сенсі українські римо-католики зберегли свою традицію, але переосмислили її, адаптуючи до сучасного суспільного контексту. Вони не втратили свого історичного зв'язку з Польщею, але сформували нову, більш відкриту ідентичність, в якій католицизм є не лише етнічною, а передусім духовною приналежністю.

Рікер також говорив про необхідність балансу між пам'яттю та забуттям. Він стверджував, що суспільства повинні пам'ятати своє минуле, щоб уникати помилок, але водночас не бути заручниками історичних стереотипів. Це ідеально описує ситуацію українських римо-католиків, які, пам'ятаючи про польський вплив на їхню традицію, водночас прагнули інтегруватися в українське суспільство, не обмежуючи свою віру національною приналежністю.

У цьому контексті можна говорити про ідентичність як наративний процес, що є центральною ідеєю Рікера. Він наголошував, що люди й спільноти вибудовують своє саморозуміння через історії, які вони розповідають про себе. Для українських католиків важливим стало створення нової розповіді, в якій вони не є «залишком польської культури», а повноцінною частиною української нації. Вони не втратили своїх коренів, а адаптували їх до нової реальності, що стало процесом збагачення, а не відмови від минулого.

---

⁶⁹ Gorbaniuk J., Gorbaniuk O. The implications of Ukrainization of liturgy for religious identity of Catholics of Latin rite in Ukraine //Space–Society–Economy. – 2005. – №. 7. – С. 90-104.

⁷⁰ Ricœur, P. (2000). La mémoire, l'histoire, l'oubli. Paris: Éditions du Seuil. pp. 93-97, 167-174.

Отже, на рубежі століть у римо-католицьких громадах сформувався консенсус: вони є частиною українського суспільства, віддані Україні, але з повагою до власного багатонаціонального коріння. Така подвійна ідентичність – «українські громадяни католицької віри (польського, угорського, чи іншого походження)» – стала звичною.

1.3 Етнічні риси у церковному інтер'єрі римо-католицьких храмів України

Римо-католицькі храми України, попри їхню приналежність до європейської латинської традиції, несуть у собі виразні національні риси, що відображають етнічний склад їхніх громад. Архітектура та інтер'єр цих храмів є своєрідним синтезом загальноєвропейських стильових напрямів та локальних мистецьких впливів, які формувалися під впливом багатонаціонального середовища. Дослідження українських науковців засвідчують, що костели не лише запозичували художні традиції різних народів, але й адаптувалися до культурних та історичних умов регіону.

Українські дослідники сакрального мистецтва відзначають національну специфіку в архітектурі та оздобленні римо-католицьких храмів України. Зокрема, Ольга Мер'є у статті про дерев'яні костели Галичини (XVII–XX ст.) наголошує, що ці храми будувалися не лише для поляків, але й для німецьких і чеських колоністів та навіть українців-«латинників», тобто мали багатоетнічну паству.⁷¹ Є й дисертаційні дослідження, як-от праця Михайла Мер'єи (2004) про архітектурно-художні риси костелів Півдня та Сходу України XVIII–поч. XX ст., де виявлено традиційні та регіональні особливості їх форм і стилів.⁷²

---

⁷¹ Мер'є О. Архітектура дерев'яних римо-католицьких храмів Галичини другої половини XVII – першої половини XX століть // Дух і Літера. – 2011. – № 23. – С. 127–142.

⁷² Кіба М. П. Архітектурно-художні характеристики римсько-католицьких храмів на південній та східній Україні (кінець XVIII – початок XX століття): дис. ... канд. архітектури: 18.00.01 / Харківський національний університет будівництва та архітектури. – Харків, 2004.

Самі церковні кола також визнають значення національних мотивів у своїх храмах. Зокрема, у Львівській латинській катедрі після візиту папи Івана Павла II встановили меморіальну таблицю трьома мовами – українською, польською і латинською.⁷³ Це офіційне вшанування багатонаціональної історії храму. Так само, музей при Львівській архідієцезії РКЦ присвячує окремий розділ експозиції специфіці латинської церкви на західноукраїнських землях, демонструючи приклади національно забарвлених пам'яток.⁷⁴ Український католицький єпископат теж звертає увагу на “українізацію” РКЦ після 1991 року – зростання частки українців серед вірян вплинуло і на літургійну мову, і на культурні елементи в церквах.⁷⁵

Дослідники також часто відзначають, що римо-католицькі костели Галичини варіюються від шедеврів бароко до типових проєктів-близнюків міжвоєнної доби, зведених у часи польської влади.⁷⁶ Це свідчить про помітний польський вплив у їхньому вигляді. Окремі науковці зосереджуються на стильових особливостях храмів певних регіонів: приміром, О. Горбик досліджувала провінційні барокові костели Київщини та Волині, а В. Тарас – архітектуру монастирських садіб Галичини.⁷⁷ У підсумку такі роботи показують, що на теренах України латинські храми набували рис як загальноєвропейських стилів (готика, ренесанс, бароко), так і

⁷³ Цісарик В. Львівська школа монументальної скульптури другої половини XX ст. // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв — 2006. — № 9. — С. 98.

⁷⁴ Римсько-католицька церква // Львівський музей історії релігії URL: <https://museum.lviv.ua/gymnsko-katolytska-tserkva> (дата звернення: 14.03.2025).

⁷⁵ Феномен українців в РКЦ: здобутки, проблеми, потенції // CREDO URL: <https://credo.pro/2011/02/41217> (дата звернення: 13.03.2025).

⁷⁶ Вмираючі костели Галичини Дмитро ПОЛЮХОВИЧ // Zbruc URL: <https://zbruc.eu/node/110292> (дата звернення: 20.02.2025).

⁷⁷ Кіба М. П. Архітектурно-художні характеристики римсько-католицьких храмів на південній та східній Україні (кінець XVIII – початок XX століття): дис. ... канд. архітектури: 18.00.01 / Харківський національний університет будівництва та архітектури. – Харків, 2004.

локальних архітектурних традицій залежно від того, яка етнічна громада чи держава їх зводила.

У храмах, де домінували польські парафії, особливого поширення набула іконографія Богородиці в образі Ченстоховської ікони – шанованої польської національної святині. Її копії з'являлися не лише в Польщі, а й на українських теренах, де ставали предметом культу як для поляків, так і для місцевих вірян інших обрядів.⁷⁸ Зокрема, у католицьких храмах Правобережжя такі ікони співіснували поряд із традиційними латинськими статуями, що свідчить про взаємопроникнення духовних традицій та багатокультурний характер релігійного життя регіону.

Прояви цього культурного синтезу можна побачити і в інших аспектах сакральної архітектури. Так, у Львівській архікатедрі латинського обряду поряд із збереженими епітафіями польських шляхтичів і священників XVIII–XIX ст. встановлені сучасні меморіальні таблиці українською мовою, присвячені, наприклад, візиту Папи Римського у 2001 році або ювілеям парафії.⁷⁹ Це є відображенням історичної тягlosti та зміни домінуючих національних спільнот, які опікувалися святинею в різні періоди.

Окремі храми зберігають сліди не лише польської, а й інших європейських традицій. Наприклад, костел св. Варфоломія в Дрогобичі (рис. 1,2), збудований у 1392 році, виконаний із неоштукатуреної червоної цегли – це характерна риса північногерманської готики. На його стінах викладено візерунок у формі ромбів, що нагадує традиційну українську вишивку, що може свідчити про локальне художнє осмислення європейських архітектурних форм.⁸⁰

---

⁷⁸ Miraculous Icon of Our Lady of Czestochowa // St. Elisabeth Convent URL: <https://obitel-minsk.org/en/miraculous-icon-of-our-lady-of-czestochowa> (дата звернення: 20.02.2025).

⁷⁹ Цісарик, В. "Львівська школа монументальної скульптури другої половини XX ст." Вісник (2006): 95.

⁸⁰ Вечерський В. В. Костел Святого Варфоломія та дзвіниця у Дрогобичі // Велика українська енциклопедія. URL: https://vue.gov.ua/Костел_Святого_Варфоломія_та_дзвіниця_у_Дрогобичі (дата звернення: 10.03.2025).

Подібний взаємовплив помітний і в оздобленні костелів Жовкви. У колишньому домініканському храмі міста на стінах збереглися десятки гербових картушів польських магнатських родів, які свого часу опікувалися святинею (рис. 3,4).⁸¹ Водночас, у костелі св. Лаврентія можна знайти елементи, притаманні східнохристиянським церквам – зокрема, на парусах купола вирізьблено зображення євангелістів, що є традиційним мотивом для православних та греко-католицьких храмів (рис. 5).⁸²

Національний вклад проявляється не лише в архітектурі та іконографії, а й у меморіальних написах та образах. Багато старовинних костелів, збудованих ще за часів Речі Посполитої або Австро-Угорщини, містять написи польською або латинською мовами – це можуть бути пам'ятні плити на стінах храму із переліком фундаторів чи настоятелів. При цьому сучасні реконструкції та реставрації часто доповнюють ці пам'ятки українськими текстами, підкреслюючи багатонаціональний контекст сакральної спадщини. Наприклад, у Житомирському кафедральному соборі св. Софії під час нещодавнього ювілею було встановлено меморіальну таблицю з написами трьома мовами – українською, польською та латинською, що стало знаком пошани до історичного минулого та спільної релігійної спадщини.⁸³

Не менш промовистим є вплив угорської культури на латинські храми Закарпаття. Терени сучасного Закарпаття століттями входили до складу Угорського королівства, тому тут сформувалася своя традиція латинського сакрального будівництва. Уже в XV ст. в місті Берегово постає готичний

⁸¹ Мінливість та вічність на стінах жовківської церкви св. Йосафата // Релігійно-інформаційна служба України URL: https://risu.ua/minlivist-ta-vichnist-na-stinah-zhovkivskoj-cerkvi-sv-yosafata_n38969 (дата звернення: 17.03.2025).

⁸² Костел Святого Лаврентія і вежа-дзвіниця в самому серці Жовкви // Фотографії старого Львова. 20 липня 2015 року. URL: <https://photo-lviv.in.ua/kostel-svyatoho-lavrentiya-i-vezha-dzvinytsya-v-samomu-sertsii-zhovkvy/> (дата звернення: 17.03.2025).

⁸³ Krzysztof Rejman, Oleksiy Sukhyu. Roman Catholic Church in Ukraine: History and Modern Times, monograph, Rzeszów, 2020.

костел Воздвиження Святого Хреста (рис. 6,7)⁸⁴ – пам'ятка, що дотепер символізує угорську католицьку спадщину України. Його високі стрільчасті склепіння і масивні контрфорси типові для середньовічних храмів Угорщини, а в інтер'єрі могли міститися зображення угорських святих (як-от король св. Ласло чи св. Іштван). Берегівський костел, як і низка інших храмів краю, традиційно був осередком угорської громади, про що свідчить збереження угорських написів та меморіальних таблиць.

Свою сторінку в історії латинських храмів України вписали й німецькі колоністи. У південних і центральних регіонах (зокрема, на Херсонщині, Одещині, Поділлі) в XIX ст. виникли католицькі парафії німецьких переселенців. Їхні сакральні споруди часто зводилися у формах неоготики або неоренесансу, відсилаючи до архітектури батьківщини. Показовим прикладом є величний католицький собор Успіння Діви Марії в селі Лиманське (колишня німецька колонія Зельц на Одещині). На початку XX ст. цей храм був найбільшим католицьким костелом Півдня України. Його проект спирався на зразок катедрі в Зальцбурзі (Австрія), тому будівля отримала монументальний двовежовий фасад у стилі неоренесансу. Інтер'єр теж оформлено у західноєвропейській традиції: 1901 року там встановили різьблений вітвар, спеціально замовлений і привезений з Австрії (рис. 8).

Національні особливості проявляються також в адаптації декору до місцевих естетичних уподобань. З XVII–XVIII ст. відомі поодинокі випадки спорудження латинських храмів із використанням дерев'яної архітектурної традиції, більш притаманної українському народному будівництву.⁸⁵ Унікальним зразком є костел Непорочного Зачаття Діви Марії та св. Теклі в

⁸⁴ Berehove // Енциклопедія України в інтернеті URL: <https://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5CB%5CE%5CBerehove.htm> (дата звернення: 13.02.2025).

⁸⁵ Косаревська Р. О. Сакральна архітектура як відображення духовної та національної ідентичності в українській культурі // Філософія та управління. – 2025. – № 1(5). – С. 59–65.

селі Тадані на Львівщині – єдиний збережений і діючий дерев'яний римо-католицький храм цього регіону (рис. 9).⁸⁶ Фундований 1734 року польськими землевласниками, він поєднав барокову латинську планувальну схему з місцевою дерев'яною технікою зодчества. Внутрішній простір прикрашений настінними малюваннями 1838 року, іконографія яких відображає католицькі догматичні сюжети (можливо, сцени з життя Діви Марії та Христа), проте стилістично ці розписи близькі до народного примітиву, характерного для сільських храмів того часу.

У радянський час відбувався масовий процес закриття костелів, який розпочинався з офіційного обстеження технічного стану будівель місцевими комунальними службами та фінансовими комісіями. Нерідко храми визнавалися аварійними та непридатними для проведення богослужінь, після чого релігійні громади зобов'язували за власний кошт здійснювати капітальний ремонт. Однак ці вимоги були фінансово обтяжливими, і в разі неспроможності громад виконати їх костели закривалися. Будівлі передавалися для використання в інших цілях, що часто супроводжувалося знищенням їхнього первісного вигляду.⁸⁷

Після закриття костелів радянська влада цілеспрямовано змінювала їхні інтер'єри, прагнучи стерти етнічні та релігійні особливості храмів. Яскравим прикладом є Олександрівський костел у Києві, який у 1952 році було переобладнано під планетарій. Подібні трансформації відбувалися в рамках

⁸⁶ Rewaloryzacja konserwatorska kościoła Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny i Świętej Tekli w Tadaniach – etap VI (Ukraina) // Polonika URL: <https://polonika.pl/programy/programy-grantowe/programy-grantowe-mkidn/kosciol-tadanie-ukraina> (дата звернення: 13.02.2025).

⁸⁷ Ганзуленко В. П. Римо-католицька церква на Півдні України за часів державного атеїзму (кінець 20-х–30-ті рр. XX ст.) // Наукові записки Національного університету Острозька академія. Серія: Історичне релігієзнавство. – 2014. – №. 10. – С. 62-73.

ширшої політики атеїстичної пропаганди, що мала на меті викорінення релігійних традицій і національної ідентичності католицьких громад.⁸⁸

Ситуація кардинально змінилася після 1991 року, коли з проголошенням незалежності України розпочався процес відродження римо-католицької спадщини та її нового осмислення. Як вже зазначалося, за десятиліття радянського панування багато костелів було або закрито, або переобладнано, а їхні мистецькі й етнічні риси навмисно усунено. Однак зі здобуттям Україною незалежності відновилася діяльність Католицької Церкви, що спричинило стрімке зростання кількості парафій. Станом на 2020 рік їх налічувалося вже 1134, а кількість вірян сягала приблизно 1,5 мільйона.⁸⁹

У 1990-х роках розпочалися масштабні реставраційні роботи, спрямовані на повернення храмам їхнього автентичного вигляду. Повернуті релігійним громадам костели очищували від нашарувань радянського періоду, відновлювали втрачені розписи, вівтарі та скульптури. Важливу роль у цьому процесі відіграли міжнародні проєкти та наукові дослідження, що сприяли глибшому усвідомленню значення римо-католицької спадщини в культурному просторі незалежної України. Зокрема, в Бердянську завдяки ініціативі місцевої полонії та підтримці єпископа Яна Ольшанського було засновано нову парафію, збудовано храм і відкрито філію «Карітасу», яка стала не лише осередком душпастирства, а й міжнаціональної соціальної інтеграції (рис

---

⁸⁸ З архіву: костел під гнітом атеїзму та "злочинна" любов до України (1951) // Укрінформ URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2438606-z-arhivu-kostel-pid-gnitom-ateizmu-ta-zlocinna-lubov-do-ukraini-1951.html> (дата звернення: 20.03.2025).

⁸⁹ Наказ Міністерства культури та інформаційної політики України від 14.04.2020 року № 1657 "Про річну статистичну звітність з питань державно-конфесійних відносин в Україні за 2019 рік (релігійні організації) // Міністерство культури та інформаційної політики України URL: <https://web.archive.org/web/20201026011848/https://mkip.gov.ua/ru/documents/202.html> (дата звернення: 20.03.2025).

10).⁹⁰ У Бродах, за сприяння *Renovabis, Kirche in Not* і благодійників з Польщі, було споруджено новий костел, що став центром релігійного та громадського життя місцевої католицької громади (рис 11).⁹¹

Як зауважує Р. Косаревська, сакральна архітектура в українському контексті виконує не лише культову, а й символічну функцію, пов'язану з формуванням і візуальним закріпленням національної ідентичності.⁹² Відновлення костелів, а також будівництво нових храмів РКЦ у цей період стало не лише актом релігійного відродження, а й способом утвердження Церкви як частини українського культурного ландшафту. Частина новозведених споруд, зберігаючи латинську традицію, водночас відтворює естетику, близьку до українського сакрального зодчества: використання дерева, барокових елементів, інколи навіть трибанної композиції. Такі архітектурні рішення засвідчують прагнення Церкви до локальної інкультурації та вкорінення у багатонаціональний, але єдиний публічний простір новітньої України.

Зокрема, польські та українські мистецтвознавці здійснили фундаментальне обстеження сакрального мистецтва колишніх польсько-литовських земель на території України, результатом чого стала публікація багатотомних матеріалів з історії сакрального мистецтва цього регіону⁹³. Паралельно державні та приватні ініціативи (наприклад, програми Інституту «Polonika» в Польщі) фінансували реставрацію пам'яток, пов'язаних з польською культурною спадщиною в Україні. У згаданому

⁹⁰Parafija rzymsko-katolicka w Berdiańsku // Odrodzenie URL: <https://polonia.org.ua/parafija-rzymsko-katolicka.html> (дата звернення: 17.02.2025).

⁹¹ Kolicy w Brodach mają nowy kościół // Kresy URL: <https://kresy.pl/wydarzenia/kolicy-w-brodach-maja-nowy-kosciol/> (дата звернення: 24.01.2025).

⁹² Косаревська Р. Сакральна архітектура як відображення духовної та національної ідентичності в українській культурі // Філософія та управління. – 2025. – № 1 (5). – С. 59–65.

⁹³ Demianchuk A. et al. Analysis of scientific research on the sacred art of the Roman Catholic Church in Ukrainian territories // Salud, Ciencia y Tecnología-Serie de Conferencias. – 2024. – Т. 3. – С. 1234.

дерев'яному костелі в Таданях фахівці укріпили конструкції та розчистили старовинні стінописи, зберігши максимальну автентичність храму (рис 12).⁹⁴

Все це свідчить про те, що в останні десятиліття етнічні ознаки в сакральному мистецтві латинських храмів не тільки не зникли, а й набули виразнішого звучання внаслідок усвідомленого збереження культурної пам'яті. Відновлення храмів, дослідження мистецької спадщини та активна міжнародна співпраця сприяли не лише поверненню втрачених елементів, а й переосмисленню ролі цих пам'яток у сучасному культурному просторі. Така багатомовність інтер'єру підкреслює наступництво поколінь різних національностей в одній святині, демонструючи органічне поєднання історичних шарів і духовних традицій.

---

⁹⁴ Rewaloryzacja konserwatorska kościoła Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny i Świętej Tekli w Tadaniach – etap VI (Ukraina) // Polonika URL: <https://polonika.pl/programy/programy-grantowe/programy-grantowe-mkidn/kosciol-tadanie-ukraina> (дата звернення: 13.02.2025).

Розділ 2: Мовна політика та комунікація в римо-католицьких громадах України 1991-2022 рр.

2.1 Особливості богослужбової мови в різних регіонах України

Мовне питання у літургії стало одним із центральних після відновлення діяльності Римо-Католицької Церкви в Україні. Якщо у 1980-х роках підпільні католицькі богослужіння здебільшого відправлялися польською або латинською мовами – що було зумовлено як етнічним складом духовенства та вірян, так і тривалим історичним впливом польської католицької традиції, – то з початку 1990-х років розпочався процес поступового впровадження української мови в літургійну практику. Цей процес відбувався нерівномірно й мав виразні регіональні особливості, що визначалися демографічними чинниками, рівнем залученості місцевих громад до релігійного життя, а також впливом церковної ієрархії на мовну політику в богослужбовій сфері.

У Західній Україні (Львівська архідієцезія, дієцезії Луцька та Кам'янець-Подільська) до кінця 1990-х польська залишалася домінантною мовою літургії в багатьох парафіях, особливо там, де більшість – польськомовні старожили. Але вже тоді частина священників (навіть приїжджих з Польщі) почали виголошувати молитви українською. Відправляли двома мовами: приміром, читання Євангелія – українською, проповідь – польською (або навпаки), щоб задовольнити всіх. Поступово питома українські парафії (де багато змішаних родин чи новонавернених) перейшли на службу повністю українською. Натомість у селах з компактними польськими громадами (Жовква, Стрий, Тернопільщина) зберігалася польська меса.⁹⁵

У Центральній Україні (включно з Києвом та Житомиром) ситуація була іншою: тут багато католиків хоча й польського роду, але рідною мовою

⁹⁵ Gorbaniuk J., Gorbaniuk O. The implications of Ukrainization of liturgy for religious identity of Catholics of Latin rite in Ukraine //Space–Society–Economy. – 2005. – №. 7. – С. 90-104.

часто вважали російську (через русифікацію міського населення в СРСР). У 1990-х у київському соборі св. Олександра правили окремі меси польською для діаспори та російською для місцевих (бо українську значна частина відвідувачів тоді розуміла гірше).

Особливо показовою щодо багатомовності богослужінь є ситуація у східному мегаполісі — Харкові. У кафедральному соборі Святого Миколая впродовж 2010-х років і до початку повномасштабної війни 2022 року щоденні меси у будні дні відправлялися двічі — о 7:30 та 18:30. Недільні богослужіння мали чіткий мовний розподіл: польською (о 9:00), українською (о 10:30 — з участю дітей, та о 12:00 — основна меса) і російською (о 18:30). У перші неділі місяця, крім звичних богослужінь, відбувалося урочисте поклоніння Пресвятим Дарам. На великі свята, як-от Великдень, багатомовна традиція зберігалася: наприклад, у 2019 році меси правилися польською, українською та російською мовами.

Ще більш розгалуженою мовною практикою вирізнялася харківська парафія святого Вікентія де Поля.⁹⁶ Тут не лише зберігався регулярний поділ богослужінь за мовами (українською, російською, англійською, французькою), але й проводилися тематичні богослужіння, як-от хресні дороги Великого посту різними мовами у різні дні тижня. У 2021 році в парафії щонеділі відправлялися меси російською, українською та кількома англomовними варіантами — зокрема, одна з них проходила паралельно двома мовами. Також у цій парафії, що активно обслуговувала мігрантські спільноти, спостерігалось використання навіть мов менш чисельних громад

---

⁹⁶ Харківсько-Запорізька дієцезія РКЦ. catholic-kharkiv.org. URL: <https://web.archive.org/web/20220320044120/https://www.catholic-kharkiv.org/yeparhiya/dekanati/harkivskij-dekanat/parafiya-svyatogo-vikentiya-de-polya/> (дата звернення: 25.04.2024).

— наприклад, малайлам (мова штату Керала в Індії), що є свідченням відкритості до міжкультурного діалогу.⁹⁷

Подібна мовна ситуація у Харкові показує, наскільки сильно церковна практика залежить від мовної мозаїки міста. У регіонах зі змішаним етнічним складом і значним міграційним потенціалом зберігається багатомовна богослужбова практика, яка відповідає викликам часу та слугує інструментом інтеграції вірян у церковне життя незалежно від їхнього мовного чи національного походження.

На Закарпатті деякі богослужіння в низці римо-католицьких парафій відбуваються угорською мовою, що відповідає мовним потребам значної частини місцевих вірян. Наприклад, у місті Свалява в парафії Успіння Пресвятої Діви Марії святі меси відправляються угорською мовою о 11:00, а українською – о 9:00 та 18:30.⁹⁸ Аналогічна ситуація спостерігається й в Ужгороді, де в костелі Святого Георгія мученика недільні богослужіння проводяться різними мовами: угорською (о 8:30, 10:00 та 18:00), українською (о 11:45), словацькою (о 13:30) та англійською (о 15:00).⁹⁹ Також богослужіння угорською мовою періодично відправляються в інших населених пунктах, зокрема в селі Ратівці.

Проте з другої половини 2000-х років практично по всій Україні РКЦ впровадила українську як основну літургійну мову. Було видано Римський Месал українською мовою, яким забезпечено всіх священників РКЦ. Також українською перекладено чин шлюбу, хрещення, похорону тощо. Хоча процес перекладу був непростим і тривав довго (українські тексти потребували

---

⁹⁷ Харків | Конгрегація Місії св. Вікентія де Поля. Віце-Провінція Св. Кирила і Мефодія. svincent.org. URL: <https://web.archive.org/web/20171007043843/http://svincent.org/uk/spilnoti/harkiv> (дата звернення: 25.04.2024).

⁹⁸ Римсько-Католицька Парафія Успіння Пресвятої Діви Марії у м. Свалява // Facebook URL: https://www.facebook.com/svalyava.sds/?locale=uk_UA (дата звернення: 19.03.2025).

⁹⁹ УЖГОРОД. КОСТЬОЛ ПОСВЯЧЕНИЙ СВЯТОМУ ГЕОРГІЮ МУЧЕНИКУ // Мукачівська дієцезія URL: <https://munkacs-diocese.org/ua/2018/07/05/uzhgorod-kostol-posvyachenij-svyatomu-georgiyu-muchenyku/> (дата звернення: 12.02.2025).

опрацювання богословських термінів), результатом стало формування єдиного літургійного простору українською мовою.¹⁰⁰

Однак, такі зрушення спричинили напруження між поколіннями вірян. Молодше покоління здебільшого прихильно поставилося до переходу на українську мову, тоді як частина старших парафіян-поляків відчули дискомфорт, сприймаючи ці зміни як втрату власної традиції. Згідно з результатами опитування, проведеного влітку й восени 2000 року в межах вибірки з 62 парафій у Львівській, Луцькій, Кам'янецькій та Житомирській дієцезіях, у 26% громад було зафіксовано напруження між представниками старшого й молодшого поколінь. Причиною конфлікту виступала розбіжність у мовних уподобаннях: літні парафіяни прагнули зберегти польську або латинську мову літургії, сприймаючи її як невід'ємну частину своєї релігійної й національної ідентичності, тоді як молодь загалом ставилася прихильно до українізації богослужінь, вбачаючи в ній ознаку модерності та національного оновлення.¹⁰¹

У деяких випадках молодих вірян прямо протиставляли старшим, наголошуючи на їх «застарілих» поглядах і знецінюючи польську мову як архаїчну й незрозумілу для нових поколінь. У 74% парафій мовний перехід не спричинив помітних змін у міжпоколінній взаємодії, що значною мірою залежало від постави священника — його віку, досвіду й культурної чутливості. У таких випадках молодь, попри прихильність до української, ставилася з розумінням до прагнення старших молитися польською, що

---

¹⁰⁰ "Нам потрібно більше молитися, аніж дивитися на людські думки та слова, і шукати те, що нас єднає" // RISU URL: https://risu.ua/quot-nam-potribno-bilshe-molitisya-anizh-divitisya-na-lyudski-dumki-ta-slova-i-shukati-te-shcho-nas-yednaye-quot_n18589 (дата звернення: 17.03.2025).

¹⁰¹ Gorbaniuk J., Gorbaniuk O. The implications of Ukrainization of liturgy for religious identity of Catholics of Latin rite in Ukraine // *Space–Society–Economy*. – 2005. – №. 7. – С. 90-104.

сприяло уникненню конфліктів і поступовому зменшенню напруги в тих громадах, де вона все ж виникала.¹⁰²

Проблеми виникали з обох боків, і незадоволеними залишалися як ті, хто прагнув ширшого використання української мови в богослужіннях, так і ті, хто звик до усталеної польськомовної практики. В окремих парафіях впровадження української мови відбувалося настільки повільно, що це викликало обурення навіть серед католиків з інших регіонів України. У 2011 році на шпальтах CREDO було опубліковано допис авторки з центральної України, яка поділилася своїм досвідом участі в богослужінні на заході країни.¹⁰³ З подивом і розчаруванням вона зазначила, що вся Літургія, включно з проповіддю, проходила польською мовою, а священник навіть не звернувся українською — попри присутність вірян, які не володіли польською. За її словами, це створювало враження, ніби українці залишаються «гостями» у власній Церкві. Авторка наголошувала на потребі більшої відкритості та уваги до мовних потреб усіх вірних, аби Римо-Католицька Церква в Україні була справжнім домом для кожного.

Схожі мовні суперечки спостерігалися і серед польських діаспор у сусідніх країнах, таких як Україна, Білорусь і Литва.¹⁰⁴¹⁰⁵ Там місцеві єпископи прагнули інтегрувати польську громаду в локальну Церкву через запровадження державної мови богослужінь. Проте частина вірян сприймала ці кроки як загрозу своїй культурній ідентичності. Для багатьох поляків рідна мова є не лише засобом комунікації, а й символом їхньої історичної та

¹⁰² Gorbaniuk J., Gorbaniuk O. The implications of Ukrainization of liturgy for religious identity of Catholics of Latin rite in Ukraine //Space–Society–Economy. – 2005. – №. 7. – С. 90-104.

¹⁰³ Проблема, традиція чи так має бути? // CREDO URL: <https://credo.pro/2011/12/55857> (дата звернення: 27.03.2025).

¹⁰⁴ Warsaw-Vilnius Relations as a Common Matter: the Polish Ethnic Minority in Lithuania // Warsaw institute URL: <https://warsawinstitute.org/warsaw-vilnius-relations-common-matter-polish-ethnic-minority-lithuania/> (дата звернення: 30.03.2025).

¹⁰⁵ Łastawski K. Polska tożsamość narodowa u progu XXI wieku URL: <https://archiwum2000.tripod.com/475/lastaw.html> (дата звернення: 20.03.2025).

релігійної спадщини, тому такі зміни нерідко супроводжувалися міжнаціональними конфліктами та суперечками.

Особливо гостро це питання постало у Білорусі, де католицька спільнота розділена між поляками та білорусами. У 1990-х – 2000-х роках відбувалися дискусії щодо мови літургії: державна влада та церковні ієрархи підтримували білорусизацію богослужінь, тоді як значна частина вірян на заході країни наполягала на збереженні польської мови. У результаті в білоруських костелах усталився мовний плюралізм: сьогодні літургії правлять білоруською, польською та російською мовами залежно від регіону та конкретної парафії. Дослідники розглядають цю ситуацію через призму концепції "сакральної мови на пограниччі", що має багато спільного з українським контекстом.¹⁰⁶

Подібна практика багатомовності притаманна і католицьким громадам у Західній Європі, які стали притулком для численних мігрантів-католиків. Наприклад, у великих містах Німеччини та Італії відправляють окремі меси польською, українською, хорватською та навіть корейською мовами для відповідних діаспор. Такий досвід нагадує практику Одеської дієцезії, де правлять англо- та іспаномовні богослужіння.¹⁰⁷

Таким чином, багатомовність літургії є не винятком, а радше нормою для сучасної Католицької Церкви в умовах зростаючої полікультурності. Римо-Католицька Церква демонструє значну гнучкість у цьому питанні, зберігаючи єдність у вірі незалежно від мовних особливостей богослужіння.

---

¹⁰⁶ Odrodzenie Kościoła rzymsko-katolickiego na Ukrainie // MABPZ URL: <https://www.mabpz.org/publikacje-b/odrodzenie-kosciola-rzymsko-katolickiego-na-ukrainie> (дата звернення: 16.03.2025).

¹⁰⁷ Catholics in Ukrainian border diocese face suffering, uncertainty // CNA URL: <https://www.catholicnewsagency.com/news/30446/catholics-in-ukrainian-border-diocese-face-suffering-uncertainty> (дата звернення: 14.02.2025).

Головною вимогою залишається офіційне схвалення перекладів, що гарантує їхню відповідність церковним канонам.

Винятком залишаються всередині католицької спільноти ті середовища, що репрезентують традиціоналістський напрям, представлений як у Римо-Католицькій Церкві, так і в Українській Греко-Католицькій Церкві. Істотно підкреслити, що ці традиціоналістські кола мають не лише подібні літургійні та богословські орієнтири, але часто і прями організаційні, духовні, а подеколи й фінансові зв'язки, насамперед із західноєвропейськими структурами.¹⁰⁸

Яскравим прикладом тут є діяльність Священничого Братства Святого Пія X (FSSPX), що належить до римо-католицького традиціоналізму й має обмежену присутність в Україні — тільки Львові, а також через неформальні осередки в інших регіонах. FSSPX наполягає на виключному використанні тридентської літургії (форма Римського обряду до 1970 року), яка звершується латинською мовою.¹⁰⁹ Таким чином, на відміну від більшості римо-католицьких парафій в Україні, що практикують адаптивну багатомовність і інкультурацію, FSSPX демонструє жорстку прихильність до уніфікованої літургійної мови, трактуючи її не як комунікативний інструмент, а як оберіг сакрального.

З іншого боку, в межах УГКЦ постала подібна за духом спільнота — Братство Святого Йосафата, створене довкола отця Василя Ковпака, священника львівської архієпархії. Братство виникло як відповідь на модернізаційні процеси в УГКЦ після 1990-х років, зокрема впровадження

---

¹⁰⁸ Churches In-Between: Greek Catholic Churches in Postsocialist Europe. / Mahieu, Stephanie (Editor); Naumescu, Vlad (Editor). Berlin: LIT Verlag, 2008. 340 p.

¹⁰⁹ A Society of Catholic priests: its main objective is the formation of holy priests // FSSPX URL: <https://web.archive.org/web/20230606233353/https://fsspx.org/en/about-landing> (дата звернення: 12.03.2025).

нових літургійних форм, спрощення обрядів, українізацію богослужінь.¹¹⁰ На противагу цим тенденціям, Братство Святого Йосафата відстоює використання церковнослов'янської мови, старих літургійних книг і суто візантійських обрядових практик, вбачаючи в цьому вірність традиції, яка, на їхню думку, була зраджена більшістю ієрархії.

Симптоматично, що обидва ці середовища — FSSPX і Братство Святого Йосафата — не лише ідеологічно співзвучні, але й мають реальний зв'язок. Священики Братства Святого Йосафата отримують рукоположення від єпископів FSSPX у римо-католицькому обряді, хоча діють виключно у візантійському. Таким чином, традиціоналісти УГКЦ — попри відмінність обрядової культури — стали частиною ширшої міжнародної мережі, яка фінансується, підтримується та координується з боку західних структур католицького традиціоналізму. Показовими є свячення, здійснені у Варшаві 2006 року єпископом FSSPX Річардом Вільямсоном, які були публічно засуджені ієрархією УГКЦ, зокрема архієпископом Ігорем Возняком, як такі, що «носять характер канонічного злочину».¹¹¹

У мовному аспекті згадані традиціоналістські середовища займають чітко окреслену, принципово іншу позицію, аніж більшість католицьких структур в Україні. Якщо офіційна Римо-Католицька Церква та УГКЦ впродовж останніх десятиліть послідовно рухаються у напрямку інкультурації, адаптуючи літургійну практику до локальних мов і культур, зокрема шляхом запровадження україномовних богослужінь і багатомовного душпастирства, то згадані традиціоналісти цю тенденцію відкидають. Для

---

¹¹⁰Continuities and Ruptures of a Religious Tradition: Making 'Orthodoxy' in the Ukrainian Greek Catholic Church. / Naumescu, Vlad . Churches In-Between: Greek Catholic Churches in Postsocialist Europe. ed. / Stéphanie Mahieu; Vlad Naumescu. Vol. 16 LIT Verlag, 2008. p. 157-182.

¹¹¹ Interview with 'La Porte Latine', by Father Jenkins // Le site de la Tradition en France URL: <https://web.archive.org/web/20060823133035/http://www.laportelatine.org/accueil/entret/2006/jenkins/versionanglais/anglais2006.php> (дата звернення: 22.03.2025).

них літургійна мова — це не просто засіб спілкування з вірянами, а носій сакрального передання, що не підлягає модернізації чи перекладові.

Усе це дозволяє говорити про існування в межах католицької спільноти України не просто альтернативної літургійної моделі, а цілком відмінної еклезіологічної візії. Якщо офіційна Церква вбачає свою місію у відкритості до культурного розмаїття і пошуку мови, що буде зрозумілою людині сучасного світу, то традиціоналісти, навпаки, вбачають у збереженні сакральної мовної форми спосіб збереження і самої Церкви від розмиття в модерному світі. Це і є фундаментальний вододіл між ними — і в літургії, і в погляді на мову, і в баченні місця Церкви в сучасності.

Дещо іншою ситуацією була навколо російської мови. На початку 2010-х років Римо-Католицька Церква в Україні послідовно дотримувалася позиції щодо збереження єдності суспільства та уникнення мовного розколу. Одним із проявів цієї позиції стало її офіційне звернення у 2012 році, коли представник РКЦ разом із главами інших Церков закликав не розширювати статус російської мови. У спільній заяві наголошувалося, що «поглиблення мовного розділення... розхитує основи української державності».¹¹² Ця позиція фактично трималася від 90-тих років, оскільки в східних регіонах України доволі часто відправляли богослужіння російською мовою або у двомовному форматі (російсько-українському), що пояснювалося значною часткою російськомовних вірян.

Однак після Революції Гідності та початку війни на Донбасі ситуація почала змінюватися.¹¹³ Поступово зростав суспільний запит на зміцнення української мовної ідентичності, що не оминула й церковну сферу. У багатьох

---

¹¹² Низка церков просить Президента не підписувати мовний закон // Радіо Свобода URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/24635366.html> (дата звернення: 17.03.2025).

¹¹³ The Russian war in Ukraine increased Ukrainian language use on social media // PubMed Central URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC11332000/#:~:text=from%20the%20in,definition%20of%20being%20Ukrainian> (дата звернення: 15.03.2025).

парафіях поступово перейшли на використання української мови, зокрема у проповідях, молитвах і парафіяльних оголошеннях. Особливо помітним цей перехід став після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році. Патріотичні мотиви та прагнення до єдності ще більше спонукали громади до відмови від російської мови. Деякі єпископи прямо закликали духовенство використовувати українську як мову консолідації народу. Попри те, що офіційної заборони на використання російської мови не було, у більшості парафій саме громада стала рушієм переходу на українську мову в богослужінні.¹¹⁴

Водночас у деяких парафіях на півдні та сході України, де, відповідно до соціологічних досліджень¹¹⁵, значну частину практикуючих вірян становлять особи старшого віку, що у повсякденному житті переважно користуються російською мовою, збереглася практика частково російськомовних літургій. Згідно з даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року, саме в цих регіонах зафіксовано найвищий відсоток громадян, які вважають російську мову рідною, що пояснює відповідні пастирські підходи. Як зазначив єпископ Харківсько-Запорізької дієцезії Павло Гончарук у особистій розмові з автором (2024), рішення про збереження елементів богослужіння російською мовою в окремих парафіях ухвалювалися з огляду на душпастирську опіку та з бажання не відштовхнути від Церкви вразливу групу вірян. Водночас загальний напрям був спрямований на поступовий перехід до української мови.

---

¹¹⁴ The Russian war in Ukraine increased Ukrainian language use on social media // PubMed Central URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC11332000/#:~:text=from%20the%20in,definition%20of%20being%20Ukrainian> (дата звернення: 15.03.2025).

¹¹⁵ Рівень релігійності, довіра до Церкви, конфесійний розподіл та міжцерковні відносини в українському суспільстві (листопад 2023р.) // Центр Розумков URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/riven-religiinosti-dovira-do-tserkvy-konfesiinyi-rozpodil-ta-mizhtserkovni-vidnosyny-v-ukrainskomu-suspilstvi-lystopad-2023r> (дата звернення: 23.03.2025).

Таким чином, мовне питання у літургійній практиці Римо-Католицької Церкви в Україні з моменту її відновлення після радянського періоду пройшло складний шлях еволюції від переважного використання польської та латини до поступової українізації богослужінь. Попри певні регіональні відмінності та багатомовну практику, яка досі зберігається у парафіях зі змішаним етнічним складом чи значною часткою мігрантів, загальним трендом стало формування єдиного україномовного літургійного простору. На цей процес значною мірою вплинули суспільно-політичні події останніх років, особливо після 2014-го року та повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році, коли питання мови в богослужіннях набуло нового патріотичного та консолідуючого значення.

2.2 Мовна політика в медійному просторі римо-католицької церкви України

Окрім літургії, мовне питання важливе і в інформаційно-комунікаційній діяльності Церкви. РКЦ в Україні після здобуття незалежності налагодила власні медіа: було створено Католицький Медіа-центр (КМЦ) – інформаційний офіс єпископату.¹¹⁶ Він координує видавничу діяльність, випускає журнал «Карітас», інші видання, веде вебсайт (rkc.org.ua). Мовна політика цих ресурсів показова: офіційний сайт РКЦ в Україні доступний кількома мовами – основна версія українською, дублюючі матеріали англійською та польською.¹¹⁷

Наявність польської версії пояснюється турботою про польськомовних вірян в Україні та про аудиторію в Польщі, яка цікавиться життям Церкви в

¹¹⁶ Медіа-центр Римо-Католицької Церкви на Україні відкрився у Києві // Радіо Воскресеніє URL: <https://web.archive.org/web/20071218044733/http://www.rr.lviv.ua/news.php?item=91> (дата звернення: 14.02.2025).

¹¹⁷ Етнорелігійна пастка // Релігія в Україні URL: https://www.religion.in.ua/zmi/ukrainian_zmi/12765-etnorelijna-pastka.html#:~:text=Етнорелігійна%20пастка%20,Житомирської%20дієцезії%2C%20який%20є (дата звернення: 20.02.2025).

Україні. Англomовна версія – частина стратегії відкритості для світової спільноти та діаспори. Водночас окремі дієцезіальні сайти ведуться переважно українською. Наприклад, сайт Київсько-Житомирської дієцезії тривалий час існував лише українською (тим самим підкреслюючи україномовність регіону).¹¹⁸ Натомість Львівська архидієцезія має двомовний сайт: українською і польською, що віддзеркалює дві основні мовні групи її вірян.¹¹⁹

У друкованих та електронних медіа РКЦ теж дотримується принципу двомовності, але з акцентом на українську. Церковний часопис «CREDO», що видається з 1990-х, спочатку виходив польською, а згодом перейшов на українську як основну мову, залишивши деякі матеріали в польському перекладі.¹²⁰ Релігійно-інформаційна служба України (RISU), яку співзаснували греко- і римо-католики, публікує новини трьома мовами – українською, англійською, російською.¹²¹ Проте для висвітлення суто внутрішніх подій РКЦ (синоди, пастирські листи) обирається українська, щоби донести меседж і до широкої аудиторії українців, і до державних органів. Наприклад, пастирські послання латинських єпископів публікуються на сайті КМЦ українською і одразу перекладаються на польську (для польської версії сайту) та іноді на англійську для зовнішнього користувача.¹²²

Соціальні мережі та Youtube-канали римо-католицьких структур також ведуть переважно українською. Канал КМЦ на YouTube публікує відеосюжети українською з польськими субтитрами при потребі. Окремий

¹¹⁸ Київсько-Житомирська Дієцезія URL: <https://kzd.org.ua/> (дата звернення: 25.03.2025).

¹¹⁹ Львівська Архидієцезія Римсько-Католицької церкви в Україні URL: <https://www.rkc.lviv.ua> (дата звернення: 25.03.2025).

¹²⁰ Як працює католицький онлайн-часопис Credo // medialab URL: <https://medialab.online/news/credo/> (дата звернення: 25.03.2025).

¹²¹ Релігійно-інформаційна служба України (PICU) // CREDO URL: <https://web.archive.org/web/20180916202050/http://credo.pro/2009/05/1461> (дата звернення: 26.03.2025).

¹²² Католицькій Медіа-Центр Конференції римсько-католицьких єпископів в Україні URL: <http://kmc.media> (дата звернення: 24.03.2025).

напрям – радіо- і телемовлення.¹²³ В Україні діє «Радіо Марія», католицька радіостанція, що розпочала мовлення у 2010-х; вона проводить програми виключно українською (окрім окремих передач польською у визначений час для відповідної аудиторії).¹²⁴ Щоправда, деякі спільноти на сході України до 2014 р. ретранслювали російськомовні програми «Радіо Марія» з інших країн, але згодом перейшли на україномовний контент.

Слід відзначити присутність РКЦ України і в міжнародних католицьких медіа. З 2011 р. діє проєкт «EWTN Україна» – локальна редакція найбільшої католицької телемережі EWTN.¹²⁵ Вона перекладає програми EWTN українською мовою і транслює їх через кабельні канали та інтернетinsideewtn.com. Це забезпечує українським вірянам доступ до світового католицького контенту рідною мовою. Показово, що EWTN Україна з'явилася за підтримки як РКЦ, так і УГКЦ, що демонструє єдність в справі україномовного католицького мовлення.

Отже, в медійному просторі РКЦ України домінує українська мова як універсальна для внутрішньої комунікації та спілкування із суспільством. Водночас з повагою до історичної спадщини значна частина матеріалів дублюється польською, особливо на заході країни, де є відповідна аудиторія. Такий баланс дозволяє як зберігати культурні особливості вірян, так і інтегрувати церковний дискурс у загальнонаціональний інформаційний простір.

Що стосується присутності в соціальних мережах, то в Україні функціонує сім дієцезій Римо-Католицької Церкви, кожна з яких має власні

¹²³ Католицький Медіа-Центр // YouTube URL: <https://www.youtube.com/channel/UCq7H6IjdJ-VBI73KtESk0Tw> (дата звернення: 25.03.2025).

¹²⁴ Радіо Марія URL: <https://radiomaria.org.ua> (дата звернення: 15.03.2025).

¹²⁵ EWTN In Ukraine // Inside EWTN URL: <https://insideewtn.com/2022/02/24/ewtn-in-ukraine/#:~:text=EWTN%20In%20Ukraine%20EWTN%20Ukraine,it%2C%20and%20provides%20Ukrainian%20translation> (дата звернення: 14.02.2025).

офіційні веб-ресурси та сторінки у Facebook для забезпечення комунікації з вірянами. Наприклад, Львівська архидієцезія РКЦ веде офіційний сайт і Facebook-сторінку, аналогічно Луцька дієцезія (що охоплює Волинь) має свій сайт catholic.volyn.ua та присутня у Facebook. Мукачівська дієцезія (Закарпаття) також представлена онлайн – дієцезіальний сайт (munkacs-diocese.org) і Facebook згадано серед офіційних контактів. На рівні всієї країни функціонує сторінка «Римсько-Католицька Церква в Україні», що представляє Конференцію єпископів і висвітлює загальноцерковні події.¹²⁶

Окрім дієцезіальних сторінок, багато місцевих парафій створили власні Facebook-сторінки чи групи. Здебільшого це великі міські громади або катедральні собори. До прикладу, парафія св. Йосипа у Дніпрі має активну сторінку, де публікує новини парафії та спілкується з вірянами.¹²⁷ Катедральні храми (Львівський латинський кафедральний собор¹²⁸, Одеський кафедральний собор Успіння Богородиці¹²⁹, Харківський кафедральний собор¹³⁰ тощо) теж присутні у соцмережах – іноді через власні сторінки, а подекуди через сторінки дієцезій, що висвітлюють життя одразу кількох парафій.

Контент, який вони наповнюють присвячений повідомленням про розклад богослужінь, запрошенням на Святі Меси і молебні, анонси святкування храмових свят, реколекції, прощі. Часто публікуються фотозвіти з важливих подій: першого Причастя дітей, миропомазання, шлюби,

¹²⁶ Римсько-Католицька Церква в Україні // Facebook URL: <https://www.facebook.com/rkcu> (дата звернення: 12.03.2025).

¹²⁷ Парафія св. Йосипа у Дніпрі // Facebook URL: <https://www.facebook.com/dniprokatolik> (дата звернення: 12.03.2025).

¹²⁸ Katedra Lwowska // YouTube URL: <https://www.youtube.com/@katedralwowska4280/featured> (дата звернення: 23.03.2025).

¹²⁹ Кафедральний Собор Успіння Пресвятої Діви Марії // Facebook URL: https://www.facebook.com/KatedraOdesa/?locale=uk_UA (дата звернення: 22.03.2025).

¹³⁰ Харківсько-Запорізька дієцезія РКЦ // Facebook URL: <https://www.facebook.com/people/Харківсько-Запорізька-дієцезія-РКЦ/100064371654885/> (дата звернення: 22.03.2025).

відвідини єпископа тощо. Значне місце займають духовні настанови: парафії діляться цитатами з Євангелія, молитвами, катехизами для мирян. Наприклад, щонеділі можна побачити уривки недільних читань чи посилення на відео-проповідь. Це допомагає вірянам поглибити знання віри онлайн.

Незважаючи на зростаюче використання української мови в Римо-Католицькій Церкві, у низці відеотрансляцій на платформі YouTube все ще переважає польська мова. Зокрема, це спостерігається під час прямих трансляцій богослужінь із Львівського латинського кафедрального собору¹³¹ або Харківського кафедрального собору¹³². Така мовна практика, ймовірно, зумовлена прагненням забезпечити душпастирське служіння для мирян польського походження, які з огляду на стан здоров'я або перебування за межами України, зокрема в Польщі, не мають змоги особисто бути присутніми на богослужіннях.

Водночас дописи в соціальних мережах, зокрема на платформі Facebook, переважно публікуються українською мовою. Така мовна стратегія, ймовірно, пов'язана з цільовою аудиторією, яку становлять користувачі старшого віку, що є більш активними в межах цієї соціальної мережі. За статистичними даними, у 2022 році значна частина української аудиторії Facebook припадала саме на осіб віком від 36 років і старших, зокрема кількість користувачів віком 65+ сягнула одного мільйона, що свідчить про поступове зростання залученості осіб старшого віку в цифровий простір Facebook.¹³³

---

¹³¹ Transmisja na żywo z katedry lwowskiej // YouTube URL: <https://www.youtube.com/watch?v=1Xi4wC6wCG8> (дата звернення: 22.03.2025).

¹³² Харківсько-Запорізька дієцезія РКЦ – transmisja na żywo // YouTube URL: <https://www.youtube.com/watch?v=khoGEPO10u0> (дата звернення: 22.03.2025).

¹³³ Українська аудиторія Facebook за 2022 рік впала на 2 млн, а Instagram — на понад 4 млн // hromadsce URL: <https://hromadske.ua/posts/ukrayinska-auditoriya-facebook-za-2022-rik-vpala-na-2-mln-a-instagram-na-ponad-4-mln> (дата звернення: 23.03.2025).

Наприклад, аналізуючи сторінку Харківсько-Запорізької дієцезії Римсько-Католицької Церкви у Facebook, можна відзначити, що дописи публікуються переважно українською мовою. Переважна більшість дописів, починаючи з найраніших публікацій, здійснюється саме українською мовою. Це підтверджується аналізом стрічки новин сторінки, де україномовні пости трапляються систематично — як у текстовому супроводі, так і в графічних матеріалах. Навіть оголошення, повідомлення про богослужіння та звіти з подій дієцезії подаються українською.¹³⁴

Схожа мовна стратегія простежується і на сторінці Одеського кафедрального собору Успіння Пресвятої Діви Марії. Аналіз контенту засвідчує стабільне використання української мови в більшості публікацій, зокрема в оголошеннях, інформаційних повідомленнях, трансляціях богослужінь та матеріалах катехитичного характеру. Це дає підстави говорити про загальну тенденцію до активнішого впровадження української мови в цифровій комунікації Римо-Католицької Церкви в Україні, особливо в регіонах, де українська раніше не відігравала провідної ролі в церковному житті.¹³⁵

Важливо зауважити, що у Римо-Католицькій Церкві в Україні як для літургійного використання, так й соціального застосовується переклад Біблії, здійснений о. Іваном Хоменком у 1963 році. Цей переклад відповідає канону Римо-Католицької Церкви та був офіційно затверджений для богослужінь, його права належать ченцям Василіянського чину. Так само він часто

¹³⁴ Харківсько-Запорізька дієцезія РКЦ // Facebook URL: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=2002238470058021&set=a.2002236150058253> (дата звернення: 27.03.2025).

¹³⁵ Кафедральний Собор Успіння Пресвятої Діви Марії (12 листопада 2020 р.). Сьогодні свої іменини святкує отець Вітольд... [Статус оновлення]. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/KatedraOdesa/posts/pfbid02TobFYFT2BXvzCFdZxgXdiAaAVAQhNoU6ZRHxoVKDb5FqLPrAtW8DaVjwCvk9aJ11?rdid=Kr2UMmtSarpL99SW> (дата звернення: 20.03.2025).

вживається у біблійних цитування або дискусіях в соціальних мережах.¹³⁶ Він активно застосовується не лише в літургійному контексті, а й у парафіяльній комунікації — в дописах у соціальних мережах, віртуальних катехитичних матеріалах, щоденних духовних роздумах. Цитати з Біблії стали окремою популярною рубрикою в багатьох парафіяльних акаунтах: зазвичай це короткий уривок з коментарем або зверненням до вірян, що супроводжується зображенням, що створює ефект емоційного залучення й водночас формує звичку до регулярного вживання сакрального тексту українською мовою.

Окремим аспектом комунікації в позалітургійному середовищі є соціальне служіння, що також передбачає мовну взаємодію. Як засвідчує дослідження О. Полумисної, присвячене роботі католицьких громад із людьми з інвалідністю, комунікація в цій сфері відбувається переважно українською мовою, зокрема через сторінки спільнот «Віра і світло», «L'Arche-Kovcheg», «Емаус», а також у матеріалах «Карітасу».¹³⁷ Ці ініціативи, що мають римо- або греко-католицьке походження, функціонують у спільному інформаційному полі й зорієнтовані на широку україномовну аудиторію. У низці випадків використовується також жестова мова. Соціальне служіння виступає тут не лише як вияв солідарності, а й як чинник неформального укорінення української мови в церковному середовищі, де вона функціонує як інклюзивна, емоційно нейтральна і здатна бути спільною для різноетнічних груп.

У дописах римо-католицьких громад домінує українська мова, що відповідає тенденції утвердження української як літургійної й спільнотної мови. Історично в багатьох латинських парафіях Західної України вживалася також польська мова (через польське коріння значної частини вірян). Нині

---

¹³⁶ Святе Письмо Старого та Нового Завіту. — Рим: Видавництво ОО. Василян, 1963. — Р. III.

¹³⁷ Полумисна О. О. Комунікація та соціальне служіння римо-католицької та греко-католицької церков людям з інвалідністю в Україні // ВЧЕНІ ЗАПИСКИ. — 2022. — С. 32022149.

офіційні сторінки часто є двомовними: публікації можуть дублюватися українською та польською, особливо в Львівській архідієцезії, де архієпископ Мечислав Мокшицький – поляк за походженням. Літургія та оголошення в таких громадах теж проводяться двома мовами при потребі.¹³⁸

У центральних і східних регіонах раніше нерідко використовували російську мову в спілкуванні (з огляду на російськомовних парафіян), але після 2014 року і особливо після 2022 року акцент майже всюди перейшов на українську з патріотичних міркувань. Російськомовний контент трапляється дедалі рідше. Натомість зростає частка публікацій англійською для ширшої аудиторії: наприклад, повідомлення про міжнародні події чи звернення Папи Римського можуть дублюватися англійською. В Закарпатті, де частина римо-католиків – етнічні угорці, у парафіяльних новинах інколи використовується угорська мова (в Мукачівській дієцезії можуть бути дописи угорською або паралельні переклади).

Отже, комунікація адаптується під аудиторію: українська є основною мовою, польська – друга за поширенням (на заході), точково – англійська для міжнародних звернень, і дуже рідко російська чи угорська у специфічних громадах. У великих індустріальних містах також можуть зустрічатися мови, які були принесені завдяки трудовій або освітній еміграції з країн «третього світу» або Глобального Півдня. Така багатомовність допомагає охопити якнайбільше вірян різних національностей.

2.3 Міжконфесійний діалог та мовне питання

Мова богослужіння в римо-католицьких громадах має значення не тільки всередині Церкви, але й у відносинах з іншими конфесіями – передусім з Українською Греко-Католицькою (УГКЦ) та Православними

---

¹³⁸ Години богослужінь // Львівська Архідієцезія Римсько-Католицької Церкви в Україні URL: <https://www.rkc.lviv.ua/localities.php?lang=1#top> (дата звернення: 20.03.2025).

Церквами. За радянських часів РКЦ, будучи переслідуваною, не мала відкритих контактів з православними; після 1991 р. ситуація змінилася – постала потреба налагодження екуменічного діалогу. У цьому контексті мовне питання часом ставало «містком», а інколи – і «каменем спотикання».

З одного боку, перехід римо-католицьких парафій на українську мову зблизив їх з більшістю традиційних українських церков, які теж використовують українську або церковнослов'янську. Греко-католики завжди служили церковнослов'янською, однак як й латинники після Другого Ватиканського Собору), почали правити тією ж мовою, це усунуло мовний бар'єр між двома католицькими обрядами.

Слід наголосити, що перехід церковного служіння на українську мову відбувався поступово та розпочався ще задовго до Другого Ватиканського Собору. Перші спроби використання української мови у літургійному просторі сягають другої половини XIX століття і були зумовлені загальноєвропейськими культурними рухами, зокрема біблійним та літургійним. Уже в 1860–1870-х роках Іван Пулюй переклав і видав українськомовні молитовники, а також вступив у публічну полеміку з противниками використання народної мови в молитві.¹³⁹

Зокрема, у 1905 році митрополит Андрей Шептицький надав дозвіл на використання української мови в проповідях і катехизації. Водночас літургійні богослужіння надалі звершувалися церковнослов'янською мовою, що зберігала статус офіційної сакральної мови. Утім, саме завдяки пасторальним потребам і під впливом українського національного

---

¹³⁹ Пуряева Н. Українська мова в літургійній практиці українських церков // Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія». – 2018. – №. 42. – С. 128-146.

відродження вірні та духовенство дедалі частіше ініціювали спроби адаптації богослужіння до зрозумілої мови.¹⁴⁰

Вірняни УГКЦ і РКЦ почали могли спільно молитися «Отче наш» чи співати гімни українською, не відчуваючи різниці. На спільних молитвах за єдність чи на прощах священники обох обрядів співслужать українською.¹⁴¹ Спільні молитви та богослужіння для єпископів УГКЦ і РКЦ відбуваються регулярно, особливо під час щорічних реколекцій. Ці реколекції зазвичай проходять у листопаді на території Львівської Духовної Семінарії РКЦ у Брюховичах. Під час цих заходів єпископи обох церков разом проходять духовні вправи та відправляють спільні богослужіння, наприклад, Архиєрейську Божественну Літургію у візантійському обряді.¹⁴²

У католицькому середовищі україномовність поступово набула об'єднавчого значення: представники латинського обряду перестали сприйматися як «чужі» через асоціацію з польською мовою і почали розглядатися як повноправна складова української церковної спільноти. Зі свого боку, Українська греко-католицька церква демонструє підтримку розвитку Римо-католицької церкви, зокрема, надаючи можливість звершення богослужінь латинського обряду українською мовою в своїх храмах у разі відсутності окремого приміщення, а самих римо-католиків називають «братами».¹⁴³

¹⁴⁰ Пуряева Н. Українська мова в літургійній практиці українських церков // Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія». – 2018. – №. 42. – С. 128-146.

¹⁴¹ Християни латинського обряду святкують Різдво Христове // YouTube URL: <https://www.youtube.com/watch?v=1jHEIPXnGAg> (дата звернення: 22.03.2025).

¹⁴² У Брюховичах розпочалися реколекції католицьких єпископів України // Синод Єпископів Української Греко-католицької Церкви URL: <https://synod.ugcc.ua/data/u-bryuhovychah-rozpochalysya-rekolektsiy-katolytskyh-epyskopiv-ukrayny-16027/> (дата звернення: 23.03.2025).

¹⁴³ Відбулася братерська зустріч римо- і греко-католицьких єпископів України // Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви URL: <https://synod.ugcc.ua/data/vidbulasya-braterska-zustrich-rymo-i-greko-katolytskyh-epyskopiv-ukrayny-16039/> (дата звернення: 22.03.2025).

Натомість, православні ієрархи почали відчувати загрозу: латинська церква, вільна від чітко окресленої етнічної прив'язки, стала альтернативою для частини українців.¹⁴⁴ У центральній і східній Україні, де частина населення були нерелігійними або вагаються у виборі конфесії, поява католицьких парафій з українською мовою могла привабити цих людей. Деякі православні священники почали застерігати паству від «полоно-уніатів», хоча служба у тих вже була українською.

Фіксувалися випадки, коли місцеві православні священники відмовляли католикам бути хрещеними батьками або свідками на православних таїнствах – посилаючись на те, що «вони тепер наші конкуренти». Опитування показали: у понад 15% католицьких парафій в кінці 1990-х погіршилися стосунки з православними саме через зміну мови літургії на українську. Православні почали більше протиставляти себе католикам, аби не допустити переходу вірян між конфесіями.¹⁴⁵

Особливо гостро це виявилось у регіонах, де історично католицизм асоціювався з Польщею. В Галичині православні (представлені там невеликими громадами) традиційно не перетиналися з РКЦ: кожен мав «своїх» вірян. Але коли РКЦ стала «українською» за мовою, виникла нова динаміка – католицькі священники почали співпрацювати з греко-католиками, разом організовувати екуменічні заходи українською, що православні московського патріархату трактували як формування спільного фронту.

Деякі діячі РПЦ навіть звинувачували Ватикан у «експансії» через українізацію – мовляв, це спроба латинників проникнути в душу українського народу, використовуючи його мову.¹⁴⁶ Насправді ж РКЦ просто адаптувалася

---

¹⁴⁴ Gorbaniuk J., Gorbaniuk O. The implications of Ukrainization of liturgy for religious identity of Catholics of Latin rite in Ukraine //Space–Society–Economy. – 2005. – №. 7. – С. 90-104.

¹⁴⁵ Так само.

¹⁴⁶ Так само.

до реалій незалежної України і не ставила за мету прозелітизм серед православних. Попри це, міжконфесійна напруга на мовному ґрунті мала місце.

Таким чином, мовна політика РКЦ відіграла подвійну роль у міжконфесійному вимірі. Спершу, у 1990-х, українізація літургії викликала настороженість православних церков, що побоювалися конкуренції, і дещо загострила стосунки на релігійному ґрунті. Однак у подальшому це ж саме нововведення стало основою для кращого порозуміння та співпраці, особливо з тими церквами, що поділяють українську ідентичність.

Нині римо-католики разом з греко-католиками та православними беруть участь у Всеукраїнській Раді Церков і релігійних організацій, де спілкуються українською, спільно виступають із заявами на захист суспільної моралі, підтримують один одного у благодійності. Мовне питання більше не роз'єднує, а радше об'єднує християн України, слугуючи інструментом діалогу. Адже коли всі сторони говорять однією мовою (і в буквальному, і в переносному сенсі), легше знаходити спільні цінності та цілі.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження засвідчило, що римо-католицькі громади України в період 1991–2022 років опинилися в умовах перехрестя національних ідентичностей, історичних традицій і нових викликів пострадянського суспільства. Відновлення незалежності України створило умови для вільного функціонування релігійних інституцій, що, своєю чергою, призвело до активного переосмислення ролі Римо-Католицької Церкви в національному, культурному та соціальному житті країни. Відтак римо-католицькі громади постали перед необхідністю не лише відновити свою інституційну присутність, а й відповісти на питання національної самоідентифікації в умовах культурної та мовної поліфонії.

У результаті аналізу етнічного складу вірян та духовенства РКЦ в Україні було виявлено, що традиційно ці громади були тісно пов'язані з польською, угорською, німецькою та іншими етнічними меншинами. У таких регіонах, як Галичина, Волинь, Закарпаття, Житомирщина, католицька віра була складовою частиною національної ідентичності відповідних спільнот, а латинський обряд — одним із ключових елементів культурного спадку. У той же час, з огляду на історичні депортації, асиміляційні процеси, радянську антирелігійну політику, а згодом і соціальні трансформації пострадянського періоду, етнічна структура цих громад поступово змінювалася. До католицьких парафій почали приєднуватися українці, які раніше або не мали чіткого конфесійного профілю, або належали до інших конфесій, але, з огляду на особисті переконання, духовні пошуки або культурну близькість, обирали саме латинський обряд. Таким чином, етнічна гомогенність католицьких громад поступилася місцем етнічній відкритості, що, у свою чергу, поставило перед Церквою нові завдання щодо інклюзивності та культурної інтеграції.

Формування української ідентичності в римо-католицькому середовищі відбувалося не одномоментно, а через складний і поступовий процес, який включав зміну мовної практики, трансформацію образу Церкви в суспільній свідомості, а також розвиток нових форм релігійної комунікації. Якщо у 1990-х роках РКЦ сприймалася переважно як «церква поляків», то вже у 2010-х ця характеристика почала втрачати свою актуальність. З одного боку, це стало наслідком демографічних змін, з іншого — результатом цілеспрямованої політики самої Церкви, яка свідомо підтримувала україномовну літургію, заохочувала священників до використання української мови в катехизі та пастирському служінні, а також брала активну участь у загальнонаціональних подіях, демонструючи свою солідарність з українським суспільством. Особливу роль у цьому процесі відіграли події Революції Гідності та російсько-української війни, під час яких РКЦ виступила на боці громадянського суспільства, послідовно підтримуючи демократичні цінності, територіальну цілісність держави та права людини.

Варто також наголосити, що мовна політика РКЦ в Україні не була уніфікованою — вона варіювалася залежно від регіону, етнічного складу парафій, історичних умов і демографічної динаміки. У Закарпатті та на заході України богослужіння нерідко проводилися угорською чи польською, а у східних та центральних областях — українською, подекуди — російською. Така ситуація відображає як багатонаціональний склад вірян, так і прагнення Церкви зберегти пастирську чутливість до потреб конкретної громади. Проте вже на початку 2020-х років можна говорити про чітку тенденцію до українізації як офіційного діловодства, так і публічної комунікації Церкви, зокрема у медіапросторі.

Окремої уваги заслуговує діяльність РКЦ у сфері цифрової комунікації. Використання соціальних мереж, створення сайтів парафій, трансляція

богослужінь онлайн стало відповіддю на виклики часу та новим інструментом інтеграції різних поколінь і етнічних груп у спільне релігійне життя. Ці цифрові практики не лише підтримують релігійний зв'язок у розсіяному багатонаціональному середовищі, але й виступають як майданчики для формування нової — гнучкої, відкритої, національно орієнтованої — католицької ідентичності. Таким чином, Церква не просто зберігає спадкоємність традиції, а й адаптує її до сучасних умов, залучаючи молодь, освітні ініціативи, міжконфесійний діалог і суспільно-політичну активність.

Загалом, можна констатувати, що національне питання в римо-католицьких громадах України виявилось не лише предметом внутрішньоцерковної політики, але й фактором суспільної легітимізації РКЦ в українському соціокультурному просторі. Її трансформація з етнічної «церкви меншини» у відкриту релігійну інституцію, інтегровану в загальнонаціональне поле, стала можливою завдяки взаємодії низки чинників: етнодемографічних змін, внутрішньої еволюції церковного керівництва, активного залучення місцевого духовенства, а також готовності до реформ і міжетнічного діалогу. Українська римо-католицька ідентичність, що формувалася впродовж трьох десятиліть, сьогодні є динамічною конструкцією, в якій поєднуються елементи історичної спадщини, локального релігійного досвіду та громадянської самосвідомості.

Таким чином, досвід РКЦ в Україні демонструє, що національна ідентичність у релігійному середовищі не є сталою або виключно етнічним феноменом. Вона підлягає переосмисленню і переакцентуванню в залежності від історичного моменту, політичного контексту, демографічної ситуації та культурного ландшафту. Римо-католицькі громади України стали простором, у якому співіснують різні національні спадки, але водночас формується нова,

спільна ідентичність — ідентичність українських католиків латинського обряду, яка вкорінена в українське суспільство, відкрита до діалогу і зберігає вірність універсальним цінностям Католицької Церкви. Ця ідентичність може стати важливим фактором не лише міжконфесійного порозуміння, але й суспільної консолідації в багатокультурній і багатоконфесійній Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Вечерський В. В. Костел Святого Варфоломія та дзвіниця у Дрогобичі // Велика українська енциклопедія. URL: [https://vue.gov.ua/Костел Святого Варфоломія та дзвіниця у Дрогобичі](https://vue.gov.ua/Костел%20Святого%20Варфоломія%20та%20дзвіниця%20у%20Дрогобичі) (дата звернення: 10.03.2025).
2. Відбулася братерська зустріч римо- і греко-католицьких єпископів України // Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви URL: <https://synod.ugcc.ua/data/vidbulasya-braterska-zustrich-rymo-i-greko-katolytskyh-epyskopiv-ukraynu-16039/> (дата звернення: 22.03.2025).
3. Візит Папи Римського до України // Українська Правда URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2001/07/2/2983037/> (дата звернення: 25.03.2025).
4. Вмираючі костели Галичини Дмитро ПОЛЮХОВИЧ // Zbruc̣ URL: <https://zbruc.eu/node/110292> (дата звернення: 20.02.2025).
5. Години богослужінь // Львівська Архідієцезія Римсько-Католицької Церкви в Україні URL: <https://www.rkc.lviv.ua/localities.php?lang=1#top> (дата звернення: 20.03.2025).
6. Державний архів Одеської області (ДАОО). Ф. 628, оп. 3, спр. 17 – Метричні книги римо-католицьких парафій м. Одеса, сіл Мангейм і Северинівка Херсонської губернії: записи про народжених і охрещених. 1814–1878 рр. – 5 од. Зб.
7. Етнорелігійна пастка // Релігія в Україні URL: https://www.religion.in.ua/zmi/ukrainian_zmi/12765-etnorelijna-pastka.html#:~:text=Етнорелігійна%20пастка%20,Житомирської%20дієцезії%2С%20який%20є (дата звернення: 20.02.2025).
8. Євромайдан прийшов в міліцію // Новини Одеси URL: <https://uanews.odessa.ua/politics/2013/11/30/20732.html> (дата звернення: 25.03.2025).

9. Єпископи Римо-Католицької Церкви про події на Євромайдані // Web.Archive URL: <https://web.archive.org/web/20131203024503/http://www.credo-ua.org/2013/12/106538> (дата звернення: 25.03.2025).
10. Єпископом Харківсько-Запорізької дієцезії стане відомий капелан // CREDO URL: <https://credo.pro/2020/01/252819> (дата звернення: 22.03.2025).
11. З архіву: костел під гнітом атеїзму та "злочинна" любов до України (1951) // Укрінформ URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2438606-z-arhivu-kostel-pid-gnitom-ateizmu-ta-zlocinna-lubov-do-ukraini-1951.html> (дата звернення: 20.03.2025).
12. Именной указатель к книгам Харьковского римско-католического костела (рождение) за 1898 -1919 гг. URL: <https://www.1archive-online.com/archive/kharkov-1> (дата звернення: 25.04.2024).
13. Католицький медіа центр URL: <http://kmc.media> (дата звернення: 10.03.2025).
14. Католицький Медіа-Центр // YouTube URL: <https://www.youtube.com/channel/UCq7H6IjdJ-VBI73KtESk0Tw> (дата звернення: 25.03.2025).
15. Католицькій Медіа-Центр Конференції римсько-католицьких єпископів в Україні URL: <http://kmc.media> (дата звернення: 24.03.2025).
16. Кафедральний Собор Успіння Пресвятої Діви Марії (12 листопада 2020 р.). Сьогодні свої іменини святкує отець Вітольд... Facebook. URL: <https://www.facebook.com/KatedraOdesa/posts/pfbid02TobFYFT2BXvzCFdZxgXdiAaAVAQhNoU6ZRHxoVKDb5FqdLPrAtW8DaVjwCvk9aJ1l?rdid=Kr2UMmtSarpL99SW> (дата звернення: 20.03.2025).

17. Кафедральний Собор Успіння Пресвятої Діви Марії // Facebook URL: https://www.facebook.com/KatedraOdesa/?locale=uk_UA (дата звернення: 22.03.2025).
18. Київсько-Житомирська Дієцезія URL: <https://kzd.org.ua/> (дата звернення: 25.03.2025).
19. Костел Святого Лаврентія і вежа-дзвіниця в самому серці Жовкви // Фотографії старого Львова. 20 липня 2015 року. URL: <https://photo-lviv.in.ua/kostel-svyatoho-lavrentiya-i-vezha-dzvinytsya-v-samomu-sertsii-zhovkvy/> (дата звернення: 17.03.2025).
20. Львівська Архідієція Римсько-Католицької церкви в Україні URL: <https://www.rkc.lviv.ua> (дата звернення: 25.03.2025).
21. Медіа-центр Римо-Католицької Церкви на Україні відкрився у Києві // Радіо Воскресеніє URL: <https://web.archive.org/web/20071218044733/http://www.rr.lviv.ua/news.php?item=91> (дата звернення: 14.02.2025).
22. Мінливість та вічність на стінах жовківської церкви св. Йосафата // Релігійно-інформаційна служба України URL: https://risu.ua/minlivist-ta-vichnist-na-stinakh-zhovkivskoji-cerkvi-sv-yosafata_n38969 (дата звернення: 17.03.2025).
23. Наказ Міністерства культури та інформаційної політики України від 14.04.2020 року № 1657 "Про річну статистичну звітність з питань державно-конфесійних відносин в Україні за 2019 рік (релігійні організації) // Міністерство культури та інформаційної політики України URL: <https://web.archive.org/web/20201026011848/https://mkip.gov.ua/ru/documents/202.html> (дата звернення: 20.03.2025).
24. "Нам потрібно більше молитися, аніж дивитися на людські думки та слова, і шукати те, що нас єднає" // RISU URL: <https://risu.ua/quot-nam-potribno-bilshe-molitisya-anizh-divitisya-na-lyudsk>

- i-dumki-ta-slova-i-shukati-te-shcho-nas-yednaye-quot_n18589 (дата звернення: 17.03.2025).
25. Низка церков просить Президента не підписувати мовний закон // Радіо Свобода URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/24635366.html> (дата звернення: 17.03.2025).
26. Папа призначив єпископа-помічника для Мукачівської дієцезії РКЦ (доповнено) // Католицький Медіа-Центр URL: <http://kmc.media/2019/11/11/para-pryznachuv-yepyskora-pomichnyka-dlya-mukachivskoyi-diyeseziyi-rkc.html> (дата звернення: 22.03.2025).
27. Парафія св. Йосипа у Дніпрі // Facebook URL: <https://www.facebook.com/dniprokatolik> (дата звернення: 12.03.2025).
28. Проблема, традиція чи так має бути? // CREDO URL: <https://credo.pro/2011/12/55857> (дата звернення: 27.03.2025).
29. Радіо Марія URL: <https://radiomaria.org.ua> (дата звернення: 10.03.2025).
30. Радіо Марія URL: <https://radiomaria.org.ua> (дата звернення: 15.03.2025). URL: <https://insideewtn.com/2022/02/24/ewtn-in-ukraine/#:~:text=EWTN%20In%20Ukraine%20EWTN%20Ukraine,it%2C%20and%20provides%20Ukrainian%20translation>
31. Релігійно-інформаційна служба України (РІСУ) // CREDO URL: <https://web.archive.org/web/20180916202050/http://credo.pro/2009/05/1461> (дата звернення: 26.03.2025).
32. Релігійно-інформаційна служба України URL: <https://risu.ua> (дата звернення: 10.03.2025).
33. Римо-Католицька Церква в Україні // Релігійно-інформаційна служба України URL: https://risu.ua/rimo-katolicka-cerkva-v-ukrajini_n55398 (дата звернення: 23.02.2025).
34. Римсько-Католицька Парафія Успіння Пресвятої Діви Марії у м. Свалява // Facebook URL:

- https://www.facebook.com/svalyava.sds/?locale=uk_UA (дата звернення: 19.03.2025).
35. Римсько-католицька церква // Львівський музей історії релігії URL: <https://museum.lviv.ua/rymsko-katolytska-tserkva> (дата звернення: 14.03.2025).
36. Римсько-Католицька Церква в Україні // Facebook URL: <https://www.facebook.com/rksua> (дата звернення: 12.03.2025).
37. Рівень релігійності, довіра до Церкви, конфесійний розподіл та міжцерковні відносини в українському суспільстві (листопад 2023р.) // Центр Розумков URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/riven-religii-nosti-dovira-do-tserkvy-konfesiinyi-rozpodil-ta-mizhtserkovni-vidnosyny-v-ukrainskomu-suspilstvi-lystopad-2023r> (дата звернення: 23.03.2025).
38. Святіший Отець Франциск висловив свою підтримку українському народові // Інформаційний ресурс української греко-католицької церкви URL: https://web.archive.org/web/20140113000620/http://news.ugcc.org.ua/news/svyatishiy_otets_frantsisk_visloviv_svoyu_pidtrimku_ukrainskomu_narodovi_68825.html (дата звернення: 25.03.2025).
39. У Брюховичах розпочалися реколекції католицьких єпископів України // Синод Єпископів Української Греко-католицької Церкви URL: <https://synod.ugcc.ua/data/u-bryuhovychah-rozpochalysya-rekolektsiy-katolytskyh-epyskoriv-ukraynu-16027/> (дата звернення: 23.03.2025).
40. Ужгород. Костьол посвячений святому Георгію Мученику // Мукачівська дієцезія URL: <https://munkacs-diocese.org/ua/2018/07/05/uzhgorod-kostol-posvyachenyj-svyatomu-georgiyu-muchenyku/> (дата звернення: 12.02.2025).
41. Українська аудиторія Facebook за 2022 рік впала на 2 млн, а Instagram — на понад 4 млн // hromadsce URL:

- <https://hromadske.ua/posts/ukrayinska-auditoriya-facebook-za-2022-rik-vpal-a-na-2-mln-a-instagram-na-ponad-4-mln> (дата звернення: 23.03.2025).
42. Феномен українців в РКЦ: здобутки, проблеми, потенції // CREDO URL: <https://credo.pro/2011/02/41217> (дата звернення: 13.03.2025).
43. Філософсько-богословський факультет // Український католицький університет URL: https://wiki.ucu.edu.ua/filosofsko-bohoslovskyi_fakultet (дата звернення: 11.03.2025).
44. Харків | Конгрегація Місії св. Вікентія де Поля. Віце-Провінція Св. Кирила і Мефодія. svincent.org URL: <https://web.archive.org/web/20171007043843/http://svincent.org/uk/spilnoti/harkiv> (дата звернення: 25.04.2024).
45. Харківсько-Запорізька дієцезія РКЦ – transmisja na żywo // YouTube URL: <https://www.youtube.com/watch?v=khoGEPO10u0> (дата звернення: 22.03.2025).
46. Харківсько-Запорізька дієцезія РКЦ // Facebook URL: <https://www.facebook.com/people/Харківсько-Запорізька-дієцезія-РКЦ/100064371654885/> (дата звернення: 22.03.2025).
47. Харківсько-Запорізька дієцезія РКЦ // Facebook URL: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=2002238470058021&set=a.2002236150058253> (дата звернення: 27.03.2025)
48. Центр Разумкова. Релігія і влада в Україні: проблеми взаємовідносин [Електронний ресурс] / Результати соціологічного дослідження. – Київ: Центр Разумкова, 2022. – 56 с. – Режим доступу: https://razumkov.org.ua/images/2023/02/13/2022_Religiya_SITE.pdf, вільний: (дата звернення: 18.03.2025).
49. Церква розвивалася і потребувала утворення // CREDO URL: <https://credo.pro/2021/01/282883> (дата звернення: 17.03.2025).
50. Як працює католицький онлайн-часопис Credo // medialab URL: <https://medialab.online/news/credo/> (дата звернення: 25.03.2025).

51. A Society of Catholic priests: its main objective is the formation of holy priests // FSSPX URL: <https://web.archive.org/web/20230606233353/https://fsspx.org/en/about-landing> (дата звернення: 12.03.2025).
52. Churches In-Between: Greek Catholic Churches in Postsocialist Europe. / Mahieu, Stephanie (Editor); Naumescu, Vlad (Editor). Berlin: LIT Verlag, 2008. 340 p.
53. CREDO URL: <https://credo.pro> (дата звернення: 10.03.2025).
54. EWTN In Ukraine // Inside EWTN URL: <https://insideewtn.com/2022/02/24/ewtn-in-ukraine/#:~:text=EWTN%20In%20Ukraine%20EWTN%20Ukraine,it%2C%20and%20provides%20Ukrainian%20translation> (дата звернення: 14.02.2025).
55. Jaworski Card. Marian // The Holy See URL: https://press.vatican.va/content/salastampa/en/documentation/cardinali_biografie/cardinali_bio_jaworski_m.html (дата звернення: 14.03.2025).
56. Katedra Lwowska // YouTube URL: <https://www.youtube.com/@katedralwowska4280/featured> (дата звернення: 23.03.2025).
57. Katolicy w Brodach mają nowy kościół // Kresy URL: <https://kresy.pl/wydarzenia/katolicy-w-brodach-maja-nowy-kosciol/> (дата звернення: 24.01.2025).
58. Łastawski K. Polska tożsamość narodowa u progu XXI wieku URL: <https://archiwum2000.tripod.com/475/lastaw.html> (дата звернення: 20.03.2025)
59. Miraculous Icon of Our Lady of Czestochowa // St. Elisabeth Convent URL: <https://obitel-minsk.org/en/miraculous-icon-of-our-lady-of-czestochowa> (дата звернення: 20.02.2025).

60. Odrodzenie Kościoła rzymskokatolickiego na Ukrainie // MABPZ URL: <https://www.mabpz.org/publikacje-b/odrodzenie-kosciola-rzymsko-katolickiego-na-ukrainie> (дата звернення: 16.03.2025).
61. Parafia rzymsko-katolicka w Berdiańsku // Odrodzenie URL: <https://polonia.org.ua/parafija-rzymsko-katolicka.html> (дата звернення: 17.02.2025).
62. Rewaloryzacja konserwatorska kościoła Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny i Świętej Tekli w Tadaniach – etap VI (Ukraina) // Polonika URL: <https://polonika.pl/programy/programy-grantowe/programy-grantowe-mkidn/kosciol-tadanie-ukraina> (дата звернення: 13.02.2025).
63. Rubin Władysław // The Cardinals of the Holy Roman Church URL: <https://cardinals.fiu.edu/bios1979.htm#Rubin> (дата звернення: 13.01.2025).
64. The Russian war in Ukraine increased Ukrainian language use on social media // PubMed Central URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC11332000/#:~:text=from%20the%20in,definition%20of%20being%20Ukrainian> (дата звернення: 15.03.2025).
65. Transmisja na żywo z katedry lwowskiej // YouTube URL: <https://www.youtube.com/watch?v=1Xi4wC6wCG8> (дата звернення: 22.03.2025).
66. Ukrainian Catholics in Rome // OnePeterFive URL: <https://onepeterfive.com/ukrainian-catholics-rome/> (дата звернення: 26.03.2025).
67. Vatican News URL: <https://www.vaticannews.va/en.html> (дата звернення: 10.03.2025).
68. Warsaw-Vilnius Relations as a Common Matter: the Polish Ethnic Minority in Lithuania // Warsaw institute URL:

- <https://warsawinstitute.org/warsaw-vilnius-relations-common-matter-polish-ethnic-minority-lithuania/> (дата звернення: 30.03.2025).
69. Zbruc URL: <https://zbruc.eu/taxonomy/term/5294> (дата звернення: 10.03.2025).
70. Ворон О.П. Становлення та функціонування Римо-католицької церкви в незалежній Україні (1991-2016 роки) : монографія / Оксана Ворон, Олена Ворон; М-во освіти і науки України, Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. – Київ: Центр учбової літератури, 2018. – 199 с.
71. Ганзуленко В. П. Римо-католицька церква на Півдні України за часів державного атеїзму (кінець 20-х–30-ті рр. ХХ ст.) // Наукові записки Національного університету Острозька академія. Серія: Історичне релігієзнавство. – 2014. – №. 10. – С. 62-73.
72. Історія німців України. Матеріали всеукраїнської наукової конференції. – К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2017. – 152с.
73. Історія релігії в Україні. ред // А. Колодний, П. Яроцький. Київ: Т-во «Знання», КОО, 1999. - 735 с.
74. Каліщук О. Римо-католицька церква в Україні у другій половині ХХ ст. у сучасному історіографічному дискурсі: регіональний зріз // Літопис Волині. – 2023. – № 29. – С. 58–63.
75. Кіба М. П. Архітектурно-художні характеристики римсько-католицьких храмів на південній та східній Україні (кінець ХVІІІ – початок ХХ століття): дис. ... канд. архітектури: 18.00.01 / Харківський національний університет будівництва та архітектури. – Харків, 2004.
76. Ковальчук А. С. Географія релігії в Україні: монографія // Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. - 308 с.
77. Косаревська Р. О. Сакральна архітектура як відображення духовної та національної ідентичності в українській культурі // Філософія та управління. – 2025. – № 1(5). – С. 59–65.

78. Мер'є О. Архітектура дерев'яних римо-католицьких храмів Галичини другої половини XVII – першої половини XX століть // Дух і Літера. – 2011. – № 23. – С. 127–142.
79. Немецкая евангелическо-лютеранская община г. Харкова: Очерк Истории \ Иван Сергеев, Володимир Вардашко, Ольга Савченко. — Х: Оригинал, 2003. — 48 с.
80. Павлишин О. Дилема ідентичности, або історія про те, як «латинники»(не) стали українцями/поляками (Галичина, середина XIX–перша половина XX ст.) //Ukraina Moderna. – 2014. – Т. 21. – С. 179-218.
81. Полумисна О. О. Комунікація та соціальне служіння римо-католицької та греко-католицької церков людям з інвалідністю в Україні //ВЧЕНІ ЗАПИСКИ. – 2022.
82. Пуряєва Н. Українська мова в літургійній практиці українських церков //Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія». – 2018. – №. 42. – С. 128-146.
83. Релігійні ідентичності в їх сутності і конфесійних виявах: український контекст / Под ред. Анатолія Колодного, Людмили Филипович, Алли Арістової. УАР , 2021 . - С. 348.
84. Святе Письмо Старого та Нового Завіту. — Рим: Видавництво ОО. Василян, 1963. — С. III.
85. Севастьянів У. П. Католицька церква й новітні цифрові технології // Актуальні проблеми філософії та соціології. Одеса, 2016. Вип. 11. С. 102–105.
86. Християни латинського обряду святкують Різдво Христове // YouTube URL: <https://www.youtube.com/watch?v=1jHEIPXnGAg> (дата звернення: 22.03.2025).

- 87.Цісарик В. Львівська школа монументальної скульптури другої половини ХХ ст. // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв — 2006. — № 9. — С. 98.
- 88.Цісарик, В. "Львівська школа монументальної скульптури другої половини ХХ ст. // Вісник (2006): 95.
- 89.Шуба О. В. Релігія в етнонаціональному розвитку України (політологічний аналіз) //К.: Криниця. – 1999. – Т. 324. – С. 95.
- 90.Ю.Якименко, А.Биченко, М.Міщенко, Л.Шангіна. Війна і церква. Церковно-релігійна ситуація в Україні (інформаційні матеріали) // Київ: Razumkov Centre, 2022.
- 91.Berehove // Енциклопедія України в інтернеті URL: <https://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5CB%5CE%5CBerehove.htm>(дата звернення: 13.02.2025).
- 92.Demianchuk A. et al. Analysis of scientific research on the sacred art of the Roman Catholic Church in Ukrainian territories //Salud, Ciencia y Tecnología-Serie de Conferencias. – 2024. – Т. 3. – С. 1234.
- 93.Gorbaniuk J., Gorbaniuk O. The implications of Ukrainization of liturgy for religious identity of Catholics of Latin rite in Ukraine //Space–Society–Economy. – 2005. – №. 7. – С. 90-104.
- 94.Наґас К. Minorities in Ukraine: the case of the Polish minority in the Zhytomyr region // Politeja. – 2008. – № 10/2. – С. 67–78.
- 95.Krochmal A. Konflikt czy współpraca?: relacje między duchowieństwem łacińskim i greckokatolickim w diecezji przemyskiej w latach 1918-1939. – Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, 2001.
- 96.Krzysztof Rejman, Oleksiy Sukhyu. Roman Catholic Church in Ukraine: History and Modern Times, monograph, Rzeszów, 2020.
- 97.Nathaniel, D. The Number of Faithful and Church Extinction in the USSR // Religion in Communist Lands. – 1989. – Vol. 17, No. 4. – С. 334–351. URL: https://biblicalstudies.org.uk/pdf/rcl/17-4_334.pdf (дата звернення: 18.03.2025).

98. Olszański T. A. Kresy zachodnie. Miejsce Galicji Wschodniej i Wołynia w państwie ukraińskim. – OSW Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia, 2013.
99. Rance D. Catholiques d'Ukraine: un pays, une Église, un message. – Artège Editions, 2022.
100. Romantsov R. Żydzi na tle statystyk demograficznych Lwowa 1918-1939 // Studia Żydowskie. Almanach. – 2012. – T. 2. – №. 2. – С. 105-136.
101. Theological seminaries // Енциклопедія України в інтернеті URL: <https://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5CT%5CH%5CTheologicalseminaries.htm> (дата звернення: 26.03.2025).
102. United States Commission on International Religious Freedom. Russia's Religious Freedom Violations in Ukraine: Issue Update/ United States Commission on International Religious Freedom. – 2023. – 12 p.

ДОДАТКИ

Рис. 1. Костел св. Варфоломія в Дрогобичі URL:

https://vue.gov.ua/%D0%9A%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BB_%D0%A1%D0%B2%D1%8F%D1%82%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D0%92%D0%B0%D1%80%D1%84%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%8F_%D1%82%D0%B0_%D0%B4%D0%B7%D0%B2%D1%96%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%8F_%D1%83_%D0%94%D1%80%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%B1%D0%B8%D1%87%D1%96

Рис. 2. Інтер'єр Костелу св. Варфоломія в Дрогобичі URL:

https://vue.gov.ua/%D0%9A%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BB_%D0%A1%D0%B2%D1%8F%D1%82%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D0%92%D0%B0%D1%80%D1%84%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%8F_%D1%82%D0%B0_%D0%B4%D0%B7%D0%B2%D1%96%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%8F_%D1%83_%D0%94%D1%80%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%B1%D0%B8%D1%87%D1%96

Рис. 3. Жовківська церква св. Йосафата в Жовкві URL:
https://risu.ua/minivist-ta-vichnist-na-stinah-zhovkivskoj-cerkvi-sv-yosafata_n38969

Рис 4. Інтер'єр Жовківської церкви св. Йосафата в Жовкві URL:
https://risu.ua/minivist-ta-vichnist-na-stinah-zhovkivskoji-cerkvi-sv-yosafata_n38969

Рис 5. Інтер'єр церкви св. Лаврентія у Жовкві URL:
<https://i0.wp.com/photo-lviv.in.ua/wp-content/uploads/2015/07/kostellavr15.jpg>

Рис 6. Церква Воздвиження Святого Хреста в Береговому URL:
<https://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5CB%5CE%5CBerehove.htm>

Рис. 7 Інтер'єр церкви Воздвиження Святого Хреста в Береговому URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BB_%D0%92%D0%BE%D0%B7%D0%B4%D0%B2%D0%B8%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%A1%D0%B2%D1%8F%D1%82%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D0%A5%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B0_\(%D0%91%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%B5\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BB_%D0%92%D0%BE%D0%B7%D0%B4%D0%B2%D0%B8%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%A1%D0%B2%D1%8F%D1%82%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D0%A5%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B0_(%D0%91%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%B5))

Рис. 8. Католицький собор Успіння Діви Марії в селі Лиманське URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%80_%D0%A3%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%9F%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%B2%D1%8F%D1%82%D0%BE%D1%97_%D0%91%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%86%D1%96_\(%D0%9B%D0%B8%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B5\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%80_%D0%A3%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%9F%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%B2%D1%8F%D1%82%D0%BE%D1%97_%D0%91%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%86%D1%96_(%D0%9B%D0%B8%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B5))

Рис. 9. Церква Непорочного Зачаття Діви Марії та св. Теклі в селі
Тадані на Львівщині URL:
<https://polonika.pl/programy/programy-grantowe/programy-grantowe-mkidn/kosciol-tadanie-ukraina>

Рис. 10. Церква Різдва Пресвятої Діви Марії в Бердянську URL:

<https://polonia.org.ua/parafija-rzymsko-katolicka.html>

Рис. 11. Церква св. Воздвиження Святого Хреста в Бродах URL:
<https://kresy.pl/wydarzenia/katolicy-w-brodach-maja-nowy-kosciol/>

Рис. 12. Церква Непорочного Зачаття Діви Марії та св. Теклі в селі Тадані на Львівщині. Укріплення конструкції. URL:

<https://polonika.pl/programy/programy-grantowe/programy-grantowe-mkidn/kosciol-tadanie-ukraina>

Рис. 13. Собор Успіння Пресвятої Діви Марії у Харкові URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%80_%D0%A3%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%9F%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%B2%D1%8F%D1%82%D0%BE%D1%97_%D0%94%D1%96%D0%B2%D0%B8_%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%97_\(%D0%A5%D0%B0%D1%80%D0%BA%D1%96%D0%B2\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%80_%D0%A3%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%9F%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%B2%D1%8F%D1%82%D0%BE%D1%97_%D0%94%D1%96%D0%B2%D0%B8_%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%97_(%D0%A5%D0%B0%D1%80%D0%BA%D1%96%D0%B2))

Рис. 14. Церква Святого Вікентія де Поля у Харкові URL: [https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A6%D0%B5%D1%80%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%8C_%D0%A1%D0%B2%D1%8F%D1%82%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D0%92%D0%B8%D0%BA%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8%D1%8F_%D0%B4%D0%B5_%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%8F_\(%D0%A5%D0%B0%D1%80%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B2\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A6%D0%B5%D1%80%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%8C_%D0%A1%D0%B2%D1%8F%D1%82%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D0%92%D0%B8%D0%BA%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8%D1%8F_%D0%B4%D0%B5_%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%8F_(%D0%A5%D0%B0%D1%80%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B2))